

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Veronika Knapová

Ženy v právu

(K právnímu postavení žen a jeho reflexi v meziválečném Československu)

Diplomová práce

Olomouc

2012

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Ženy v právu (K právnímu postavení žen a jeho reflexi v meziválečném Československu) vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 18. 6. 2012

Veronika Knapová

Chtěla bych poděkovat panu JUDr. et Mgr. Ondřeji Horákovi, Ph.D., za cenné rady a velikou trpělivost při vypracování mé diplomové práce.

Obsah

Úvod	7
1 Ženy a meziválečné právo	9
1.1 Žena a ústavní právo	9
1.1.1 Základní prvky ústavního práva	9
1.1.2 Volební právo v praxi	10
1.1.3 Státní občanství žen	11
1.1.4 Právo domovské	12
1.2 Obecně o právním postavení ženy	13
1.3 Žena a manželské právo	14
1.3.1 Zasnoubení	14
1.3.2 Vznik manželství	15
1.3.3 Zákazy	17
1.3.4 Práva a povinnosti společná oběma manželům	18
1.3.5 Povinnosti muže jako manžela	19
1.3.6 Povinnosti ženy jako manželky	20
1.3.7 Skončení manželství	22
1.4 Žena a mateřství	23
1.4.1 Matčiny a otcovy práva a povinnosti	23
1.4.2 Žena a poručenství a opatrovnictví	24
1.5 Žena a majetkové právo manželské	25
1.5.1 Obecně o majetkovém manželském právu	25
1.5.2 Věno	25
1.5.3 Obvňení	26
1.5.4 Jitřní dar	26
1.5.5 Správa a požívání jmění	26
1.5.6 Vdovský plat	27

1.5.7 Darování	27
1.6 Žena a pracovní právo	27
2 Ženy – právní studia a profese.....	30
2.1 Ženy a studium na právnických fakultách.....	30
2.2 Ženy a advokacie	31
2.3 Ženy ve státní správě	32
2.4 Ženy a soudnictví.....	33
2.4.1 Ženy v porotách	34
3 Ženy a jejich názory.....	37
3.1 JUDr. Anděla Kozáková-Jírová - život	37
3.1.1 JUDr. Anděla Kozáková-Jírová - názor.....	38
3.2 JUC. Anna Kučerová	38
3.3 JUC. Libuše Pajerová	39
3.4 JUC. Rose Heitler	39
3.5 JUDr. M. Hokešová-Svozilová.....	39
4 Všeohrd.....	40
4.1 Počáteční roky zkoumaného období – rok 1919, 1920.....	40
4.2 Rok 1923.....	40
4.3 Rok 1930.....	41
5 Právník.....	42
5.1 Počáteční roky zkoumaného období – rok 1919, 1920, 1921.....	42
5.2 Pohled „Právníka“ na deset let od možnosti studia	42
Závěr	44
Použitá literatura.....	46
Abstrakt.....	50
Abstract.....	51
Klíčová slova	52

Key words.....	52
Příloha.....	53

Úvod

Rozdíly mezi ženami a muži jsou dány biologicky, tyto rozdíly jsou ovšem přirozené. Bohužel stále přetrvávají rozdíly v sociálním, ale i právním postavení obou pohlaví, které se projevují odjakživa. Tyto nejsou přirozeně dané vzájemnou odlišností pohlaví, ale spočívají ve vnímání a následném chování společnosti potažmo státu.

Společnost i stát jakoby předjímalí určité typické vlastnosti a chování pohlaví a nepřipouštěli možné odlišnosti, že nejen žena musí pečovat o domácnost a děti, a že její příjem je vždy považován za druhotný. Z tohoto stereotypního nazírání se snaží československé ženy vymanit i v mnou zkoumané době meziválečné, kterým jdou příkladem i četné ženské organizace vznikající po celém světě a tedy i u nás.

Pokud ve státě v těchto dobách došlo ke změně, vždy to byla jen otázka delšího vývoje. Ke změnám docházelo v důsledku obratu politického, kdy se do veřejných funkcí postupně dostávaly ženy, mezinárodního, neboť po celém světě sílily tlaky ženských hnutí na rovnoprávnost či společenského, kdy ženy přestávaly být vnímané odlišně od mužů.

Role žen ve společnosti se od dob první republiky až do současnosti výrazně změnila, změnilo se jejich sebeuvědomění a právní povědomí. Rozdíly tenkrát markantní, o kterých budu ve své práci pojednávat, se stírají. Společnost vytváří právo, které nepůsobí pouze formálně rovnoprávně, ale naplňuje tuto rovnoprávnost i po obsahové stránce, a tak se už v našem zákoníku nemůžeme dočíst, že muž je hlavou rodiny, a že žena má pečovat o dítě po tělesné stránce.

Cílem práce je zmapovat právní postavení žen v meziválečném Československu bez komparace se současnou dobou, nicméně se snahou o objektivní posouzení tehdejšího právního stavu na vymezeném území a v určitých omezených právních odvětvích. Dále se práce bude zaměřovat na postavení žen v jednotlivých právních odvětvích a v poslední části na jejich subjektivní dojmy a názory tuto problematiku.

Dosavadní zpracování tématu je značně neupokojivé, neboť neexistuje téměř žádná literatura, která by se tímto problémem zabírala komplexně. Výjimkou je pouze kniha od doktorky Marie Mikulové, která systematicky vykládá určitá právní odvětví, a která se stala téměř vzorem mé práce, avšak já se pokusím použít více dostupných zdrojů a na uvedenou problematiku mohu nazírat pouze očima ženy žijící ve 21. století.

Další zdroje, které jsem použila, byly, vedle dobových knih a právnických časopisů, převážně zákony platné na území Československa v té době a komentář k nim.

Práce bude rozdělena na pět částí. Stěžejní částí je ta první, týkající se jednotlivých

právních odvětví. Zde se zaměřím na právo občanské, ve kterém nejpodrobněji zpracuji právo rodinné, protože odlišnosti v něm jsou nejmarkantnější, dále se zaměřím na právo pracovní. V této části věnované občanskému právu se zaměřím převážně na hlavy týkající se rozdílnosti obou pohlaví nebo na ty, ve kterých má žena značně odlišné postavení od muže, ať už ji to přinášelo výhody či nikoli. Pokud bude nutné pro pochopení právního stavu zmínit i obecnější instituty jako například způsob uzavření manželství či dědění, tak tak ve stručnosti učiním, ale problematika této kapitoly bude shrnuta s ohledem na znalost občanského práva té doby. Dále bych chtěla zmínit, že pracovní právo v našich zemích bylo vždy, v době, kdy se z něj stalo samostatné právní odvětví, odvětvím, které se nacházelo mezi právem veřejným a právem soukromým. Z toho důvodu zde bude pojednáno zejména o té části pracovního práva, která se týká ochrany zaměstnankyň v rámci zákona o osmihodinové pracovní době, a tedy zde nebudu zmiňovat další rozdíly, které se týkaly žen v rámci sociálního pojištění nebo důchodů. Toto by mohlo tvořit samostatnou kapitolu v odvětví práva sociálního zabezpečení, jež není náplní mé diplomové práce. Z veřejného práva se krátce zaměřím na ústavní úpravu, zejména mě bude zajímat otázka státního občanství a dále volebního práva.

Druhá část mé diplomové práce se bude věnovat postavení žen v jednotlivých právních sférách. Velký důraz zde bude dán na oblast státní správy, všechny další oblasti pak bude spojovat základní činitel daného problému, a to studium žen na právnických fakultách v Československu.

Tímto se tedy dostanu i k třetí části, která bude představovat jen velice stručný exkurz do dobových názorů žen-právníček, a dále budu v posledních dvou kapitolách shrnovat dění a souvislá témata na stránkách dobových významných časopisů Všeherd a Právník.

Další práce, která by mohla následovat, by se určitě měla věnovat oblasti veřejného práva, protože jsem se v průběhu studia materiálů k této práci dostala i k oblasti trestního práva a tato oblast může mnohé nabídnout.

Nutno je také zmínit, že se má diplomová práce nebude zabývat příliš podrobným popisem jednotlivých institucí a některá témata budou zmíněna pouze okrajově, neboť v nich není žádného rozdílu mezi právním postavením ženy a muže. Proto je možné tuto diplomovou práci rozšířit a ve výzkumu pokračovat i v budoucnu a dále nedojde k vyčerpání tématu, jelikož by zcela jistě stálo za zmínku zmapovat vývoj v této oblasti od začátku 20. století až do počátku druhé světové války, protože právě v této době se ve zkoumaných oblastech udály největší změny a nejen u nás.

Podstatu mé práce jednoduše vystihuje citát T. G. Masaryka: „*žena jest mužovi úplně rovná, jen rozdíl fysický budiž uznáván: ona je slabší.*“

1 Ženy a meziválečné právo

1.1 Žena a ústavní právo

1.1.1 Základní prvky ústavního práva

Základním pramenem práva, který upravoval postavení jedince v daném státě, stejně jako dnes, byly ústavní zákony jako úhelný kámen celého právního řádu. Po první světové válce a vzniku Československé republiky došlo k recepci říšského práva a až do roku 1920 v našem státě neexistovala původní, originární ústava, ve které by se odrážel charakter společnosti. Zákon č. 37/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ústavě upravoval jen nejzákladnější konstitutivní prvky státu jako zákonodárné Národní shromáždění, postavení prezidenta republiky, kterého Shromáždění volilo, moc výkonnou, která patřila vládě a další základní prvky, díky kterým se stal stát životaschopným.

Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky, byl pro sledované období základním ústavním zákonem, ze kterého všechna pojednaná práva žen musela vycházet, který ale zároveň bylo nutné v praxi různými ženskými hnutí prosazovat, aby došlo k jejich uvedení do každodenního života.

Již z preambule vyplývá odhodlanost ústavního zákona toto splnit: „(...) *my, národ Československý, prohlašujeme, že chceme usilovati, aby tato ústava i všechny zákony naší země prováděny byly v duchu našich dějin stejně jako v duchu moderních zásad, obsažených v hesle sebeurčení; neboť chceme se přičleniti do společnosti národů jako člen vzdělaný, mírumilovný, demokratický a pokrokový.*“¹

V ústavní listině v § 1 odst. 1 můžeme nalézt základní prvek rovnoprávnosti, neboť se zde stanoví, že „*lid je jediný zdroj veškeré státní moci v republice Československé*“, nehledě na pohlaví. V hlavě druhé pak došlo k opětovnému a definitivnímu zvýšení počtu poslanců v poslanecké sněmovně Národního shromáždění na tři sta, přičemž aktivní volební právo měli všichni občané Československé republiky bez rozdílu pohlaví, kteří přesáhli 21 let a splnili další podmínky podle volebního řádu do této komory podle § 9. Stejně tak bylo následujícím § 10 stanoveno pasivní volební právo, které již nediskriminovalo ženy v tom, zda mohou být do poslanecké sněmovny voleny. Musely být pouze dodrženy podmínky dosažení alespoň 30 let věku a podmínky stanovené volebním řádem poslanecké sněmovny. Složení senátu podle § 13 bylo také určeno volbami, které mohly mezi 150 možných členů senátu obsadit i senátorku. Při volbě senátora či senátorky byla rovněž zachována rovnost pohlaví, pouze věk

¹ Preambule zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

voliče byl zvýšen na 26 let a rovněž zde byly další podmínky určeny zákonem, pasivní volební právo bylo omezeno pouze věkem 45 let. Stejně tak byl ženám umožněn přístup k prezidentské funkci, ačkoliv muselo být všem nanejvýš zřejmé, že se do funkce hlavy státu žena v meziválečné realitě nedostane.² Nicméně § 56 a následující tuto možnost připouští, když možnost být zvolen dává každému, kdo je volitelný do poslanecké sněmovny a dosáhl 35 let věku.

Zcela zásadní hlavou ústavní listiny byla hlava pátá, která upravuje práva, svobody a povinnosti občanů, a v ní se nacházející § 106 odst. 1, který deklaruje, že „*výsady pohlaví, rodu a povolání se neuznávají*“. Lze tedy říci, že ústavní listina nově zakotvila rovnost pohlaví, a provádění této zásady ponechala čistě na jednotlivých zákonech. Nelze se ale domnívat, že v některých právních předpisech tyto „výsady“ nezůstaly zakotveny, protože jejich důsledné dodržování by přineslo řadu nepatřičných situací jako kupříkladu v branném zákoně, kdy branná povinnost postihuje muže, zde se tedy zákonodárce od této výsady zcela důvodně odklonil nebo v občanském právu v řadě zákonných ustanovení, kdy se muži ponechaly určité výsady oproti ženě. Ačkoliv v rámci soukromého práva by jisté důraznější sledování § 106 odst. 1 bylo více než ku prospěchu.

Dále byl stěžejní pro ochranu žen § 126, který pod ochranu zákonů vyzdvihl manželství, rodinu a mateřství.

1.1.2 Volební právo v praxi

V Evropě se myšlenka práva volit přiznaného i ženám objevila na přelomu 19. a 20. století. V Čechách se první snahy spojovaly se jménem Františky Plamínkové, která byla v roce 1905 u zrodu Výboru pro volební právo žen. Další jména spjatá s prosazováním rovného práva žen a mužů volit byla například Tereza Nováková nebo Božena Viková-Kunětická, která byla jako první žena zvolena do zemského sněmu českého.³ Tyto postupné snahy měly za následek, že po vzniku Československé republiky mohly ženy kandidovat na posty poslankyň do Národního shromáždění.

Stěžejní právní zakotvení ženám v této oblasti dala až ústava z roku 1920, nicméně ženy jako vlivné političky se v našem státě nezačaly objevovat ihned. Důvodem byla jejich nezkušenost a neznalost v této oblasti, proto stále voliči dávali přednost jejich protějškům. Ženy se proto snažily působit v oblastech, které mohly lépe ovlivnit jako například zrušení

² Tento závěr lze podložit minimálním počtem mandátů žen v Národním shromáždění a žádným zastoupením v nejvyšších postech. Viz příloha č. 1.

³ MIKULOVÁ, Marie. *Žena v právním řádě československém: avec un résumé français*. Praha: Nákladem vlastním - M. Mikulová, 1936, s. 187-188.

povinného celibátu učitelek, větší práva žen v mateřství a v rodinném právu. Zastoupení žen nebylo příliš velké, o čemž svědčí statistiky, které hovoří v průměru o třech až čtyřech procentech žen v Československém parlamentu.⁴

Posty, které získaly, vždy spadaly do těch méně významných oblastí, jako například sociálně-politické nebo zdravotní výbory, toto zařazení vycházelo z několikrát zmíněných „předsudků“, že by ženy neměly zastávat náročnější funkce než ty, které odpovídají jejich pečovatelské povaze. Vinu nebylo možno svalovat pouze na muže, kteří je do takových rolí pasovali, ženy totiž zprvu při svých přednesech vyzdvihovaly mateřství a péči o rodinu jako jejich nejvýznamnější „poslání“. Názory, které ženy měly na otázku pracovního zařazení i po svatbě, nebo ochranu nemanželských dětí, prosazovaly poměrně jednotně a snažily se o převedení práv daných ústavou z roku 1920 do praxe. V některých dalších otázkách panovala nejednotnost odrážející víceméně stranickou příslušnost jako například otázka interrupcí.

I přes aktivitu, kterou ženy vyvíjely, nezískala ani jedna nejvyšší post v žádné z vedoucích funkcí, nejvyššího postu dosáhla v posledním volebním období Národního shromáždění poslankyně Zeminová, která se stala místopředsedkyní Stálého výboru. Ani zakladatelka Výboru pro volební právo žen a od roku 1925 senátorka Plamínková, která byla známá i na mezinárodním poli, nedosáhla v Československé republice vyššího politického uznání. Lze z tohoto dovodit fakt, že ač byla formální ústavní rovnost dodržena, obsahově stále převyšovala důležitost mandátu mužů nad mandáty žen.⁵

1.1.3 Státní občanství žen

Jinou odlišností deklarovaného rovnocenného postavení mužů a žen byla otázka státního občanství. Základ tohoto institutu se sice objevuje v ústavní listině v § 4, která prohlašuje státní občanství v Československé republice za jediné a jednotné, nicméně v následujícím odstavci dva, téhož paragrafu, je bližší úprava ponechána na speciálním zákoně.

Tímto speciálním zákonem je zejména myšlen ústavní zákon č. 236/1920 Sb. z. a n., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé.⁶

Způsobů nabývání, pozbývání státního občanství je několik.⁷ Mezi ty, které měly pro

⁴ Viz příloha č. 1.

⁵ Tamtéž.

⁶ Státní občanství se nabývalo odvozeně tj. narozením na území Československé republiky, legitimací či provdáním, nebo originárně tj. Výslovným udělením. O tomto blíže zákon č. 236/1920 Sb. z.a n.

⁷ Nutno dodat, že podle jednotlivých mírových smluv, které měla Československá republika uzavřené se

ženu zásadní význam zejména proto, že o svém státním občanství samostatně nerozhodovala, ale podřizovala se vůli manžela, patřily podle § 5 tohoto zákona právo opce, kdy ji mohly vykonávat osoby starší 18 let. Pokud jde o provdanou ženu, vztahovalo se na ni manželova opce, i na manželské děti do věku 18 let se vztahovala opce otce. Pouze v případě, že děti neměly otce, přicházely na řadu opce jejich matky, stejně tomu tak bylo v případě, že se jednalo o nemanželské děti do 18 let, na ty se také vztahovala opce svobodné matky. V jiných případech to býval zejména zákonný zástupce. Je třeba také dodat, že tato opce nemohla být odvolána. To, co platilo pro opci, platilo i pro vzdání se státního občanství. I to přinášelo pro ženu mnohá úskalí, kdy jako manželka musela následovat svého manžela, stejně jako podle § 16 tohoto zákona musela děti do 18 let věku své rodiče. Manželka si ponechávala státní občanství muže i po rozluce či v případě, že ovdověla. Jediný případ, kdy si mohla provdaná žena samostatně rozhodovat o svém občanství, bylo až v případě rozvodu, a to jen do té doby, dokud by se jí takto rozvedené manželství neobnovilo.

Zajímavým paradoxem byla situace, kdy se žena – občanka Československé republiky, která měla toto občanství po dlouhá léta, provdala za cizince, čímž československé občanství pozbyla. Dokonce ani v případě, že by manželství skončilo, nenabyla své manželstvím pozbyté občanství zpět. Neobvyklá přísnost tohoto ustanovení spočívá v tom, že žena automaticky sňatkem ztrácela své občanství, aniž by měla jistotu, že nové nabyde. Naproti tomu cizinka, která se provdala za československého občana, tak nabyla československé státní občanství, ale ani po rozvodu, rozluce či smrti manžela, neztrácela toto nabyté občanství,⁸ což bylo ve velikém kontrastu s prvně uvedeným případem rodilé „čechoslovenky“.⁹ Pokud se ale příslušnice Československa provdala za cizince bez státní příslušnosti, nepozbývala svou současnou příslušnost.¹⁰

Nežádoucí tato situace byla v tom, že žena si nemohla svobodně rozhodnout o svém státním občanství, nezáleželo tak na její vůli, byť se jednalo o zásadní právo člověka jako občana, ze kterého se odvíjela další práva a povinnosti.

1.1.4 Právo domovské

Obdobný účinek jako měl sňatek na právní postavení ženy v předcházející kapitole pojednávající o státním občanství, měl i na domovskou příslušnost podle téhož zákona § 13

sousedními státy, se tyto způsoby mírně lišily. K jejich sjednocení mělo dojít s přípravou osnovy nového zákona v letech 1937 a 1938, již k tomu, vzhledem k politické situaci v našem státě, nedošlo. Blíže VERNER, Vladimír. *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*. 1. vydání. Praha: Právnícké vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1947, s. 13-19.

⁸ ČERNÝ, Jan a Miloš VALÁŠEK. *České státní občanství*. 1. vydání. Praha: LINDE Praha, a.s., 1996, s. 46-61.

⁹ MIKULOVÁ: *Žena v právním řádě československém*, s. 193-199.

¹⁰ ZAVADIL, Jaroslav. *Manželské právo*. Praha: V. Linhart, 1938, s. 43.

a následujícího. Domovské právo bylo přímo propojené se státním občanstvím.¹¹ Bez existence státního občanství nemohlo vzniknout ani domovské právo, proto žena nabývala domovské příslušnosti provdáním a shodným způsobem následování svého budoucího muže. Domovské právo souviselo vždy jen s jednou obcí a zaručovalo jedinci v této obci nerušený pobyt. Domovské právo se prokazovalo domovským listem.¹² Po smrti manžela nemohly děti nabýt novou domovskou příslušnost matky a zůstávala jim nadále ta po manželském otci. Po rozvodu si mohla již žena určit domovskou příslušnost sama a nezávisle, ovšem pouze do té doby, než se opět znovu provdala.¹³ Pak nastala situace, že byla povinna následovat svého nového manžela. Neustále změny nepřispívaly k jejímu pevnému upevnění postavení například na pracovním poli a tento rozdíl ji přinášel značné komplikace.

1.2 Obecně o právním postavení ženy

V době od konce první světové války do začátku druhé platil na území Československa Obecný zákoník občanský (dále jen OZO) zřízený císařským patentem č. 946/1811 Sb.z.s., účinný od 1. ledna 1812 a zrušený 1. ledna 1966. V této době doznal řadu změn. Ty týkající se postavení žen byly obsaženy především v zákoně č. 320/1919, kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství (dále jen „manželský zákon“).

Právní situace ženy v této oblasti neměla být příliš odlišná od postavení muže, neboť již v předpise nejvyšší právní síly v zákoně č.121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky, byla zaručena rovnost pohlaví, jak o tom zde hovoří § 106 odst. 1, nicméně to dle mého soudu při zkoumání jednotlivých paragrafů OZO v souvislosti i s jeho dobovým komentovaným zněním nebyla až tak úplně pravda. Nutno říci, že právní nazírání na tuto problematiku se v průběhu konce 19. století až po zkoumanou dobu změnilo, ale o rovnoprávnosti v pravém slova smyslu hovořit nelze. Pokud měli muži nějaká práva, pak i ženám byla, byť i odlišné, přiznána, nicméně nedosahovala takového významu, jako tomu bylo u opačného pohlaví. Například v ustanovení OZO, které se týkají manželství a fungování rodiny. Zde lze vyzorovat nevyváženost práv a povinností a je více než zřejmé, že zákonodárce práva žen doplnil jen formálně, ale po obsahové stránce zůstala nerovnoměrnost ve vzájemných právech i povinnostech zachována. Tato formální rovnoprávnost před

¹¹ MALÝ, Karel et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 351-353.

¹² Viz příloha č. 2.

¹³ ZAVADIL: *Manželské právo*, s. 83.

zákonem stále nezaručovala zrušení diskriminace.¹⁴ V právní sféře si toho můžeme povšimnout při zavedení přístupu žen ke studiu na právnických fakultách současně s nemožností získání pracovního uplatnění po jejich ukončení. Toto bylo dáno nejen společenskou strnulostí a neschopností přijmout změnu, ale i právní úpravou.¹⁵

Součástí OZO byla i úprava rodinného práva. To bylo založeno stejně jako občanský zákoník na rovnoprávnosti muže a ženy, což v některých aspektech splňovalo, ale při hlubším zkoumání tohoto právního odvětví nemůžeme nedojít k závěru, že v určitých životních situacích dával zákon tehdejší doby přednost právům muže, ať či jako manžela nebo otce před právy ženy jako manželky či matky. Viditelné je to na moci otcovské, která muži v tomto postavení dávala větší moc rozhodnout o dítěti, výběru jeho povolání či o jeho zastupování. V mnohých ustanoveních OZO nalezneme práva a povinnosti muže, které jsou značně aktivní jako například jeho postavení v majetkových otázkách,¹⁶ ženě zákon v této oblasti přiznával značně pasivní roli a jakoby vytvářel domněnku, že jejich postavení byla ekvivalentní, obsahově se tato práva a povinnosti ovšem ani zdaleka nerovnal.

Koncept zákona odpovídá nazírání na muže jako na hlavu rodiny, která měl zajistit rodinu po finanční stránce, jakýkoliv plat ženy byl vnímán jen jako pomocný. Některá ustanovení například směřovala k tomu, že ženě přiznávala určité výhody jako je vdovecký plat, po bližším zkoumání ale můžeme zjistit, že žena tyto relativní výhody velmi snadno ztrácela a dostávala se tak opět na stejnou úroveň s mužem.

Po detailnějším zkoumání OZO lze dospět k závěru, který lze parafrázovat tak, že rovnoprávnost mužů a žen v tomto odvětví je nastolena tak, že muž a žena jsou si rovni, ale muži jsou si rovnější.

1.3 Žena a manželské právo

1.3.1 Zasnoubení

Předtím, než zde bude moci být pojednáno o manželství, které spolu s rodinou a mateřstvím jsou dle § 126 zákona č.121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky pod zvláštní ochranou, je nutné zmínit institut zasnoubení. Zasnoubení čili dle § 45 OZO zatímní slib vstoupit do manželství nebylo právně závazným právním úkonem, ze kterého by vyplývala pro snoubence povinnost vstoupit do svazku manželského. Určité účinky tomuto institutu ovšem zákon přisuzoval. Forma tohoto úkonu

¹⁴ KALENSKÁ, Marie, Senta RADVANOVÁ, Vojtěch ŠTÍCHA a Igor TOMEŠ. *Žena a právo*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1971, s. 9-37.

¹⁵ Viz kapitola 3 a dále.

¹⁶ Viz kapitola 1.6.

nebyla právně zakotvena, proto stačilo pouhé neformální vyjádření právně způsobilých osob. Od tohoto je potřeba ale odlišovat i zasnoubení jako „přípravný stav“, který předcházel sňatku, a musel být vykonán, aby mohly proběhnout tzv. vyhlášky.¹⁷ Ze zákona pak tento druh zasnoubení přinesl řadu účinků, mezi nejdůležitější pro snoubenku se řadily:

a) nárok na věno¹⁸

b) nárok na náhradu škody a ušlý zisk v případě, že snoubenec přiměje snoubenku k předmanželské souloži a pak ke sňatku bez podstatné příčiny nedojde,¹⁹ pak je možno snoubence nahradit utrpěnou škodu a ušlý zisk podle § 1328 OZO.^{20 21} Dobová judikatura ale uvádí, že takto byly chráněny pouze ženy „obelštěné“ nikoli „lehkověrné“.²² Pozdější praxe dávala důraz na výklad restriktivní, čili nárok byl přiznáván zejména ženám, kterým byla způsobena tato újma trestným činem nebo byla-li takto svedena nezkušená, nezletilá dívka

c) v případě odstoupení od zasnoubení platí pro oba snoubence stejná pravidla, co se týče odůvodněného či neodůvodněného odstupu a náhrady škody či vrácení daru podle §46 OZO. V případě tohoto odstoupení od zasnoubení se může strana, která odstoupení nezpůsobila, domáhat náhrady skutečné škody, kterou odstoupením utrpěla. Nemůže se tohoto domáhat v případě smrti snoubence a ani nijak vymáhat ušlý zisk.^{23 24}

1.3.2 Vznik manželství

Manželství bylo založeno manželskou smlouvou,²⁵ která mohla být uzavřena pouze mezi osobami rozdílného pohlaví podle § 44 OZO. Účelem manželství bylo žít v nerozlučném společenství, plodit děti, vychovávat je a poskytovat si vzájemnou pomoc. Obsahem této definice byla spousta právně nevýznamných znaků manželského vztahu, neboť například bezdětnost neplatnost manželského svazku nezpůsobovala a ani nebyla důvodem pro jeho

¹⁷ O vyhláškách můžeme hovořit jako o oznámení toho, že dva snoubenci chtějí vstoupit ve svazek manželský a plní tedy funkci nejen oznamovací, ale i upozorňovací, že může kdokoli uvést námitku proti tomuto záměru, v případě, že ví, že zde existuje překážka, která by uzavření manželství bránila. O tom blíže: KRČMÁŘ, Jan. *Právo rodinné*. Praha: Všehrad, 1920, s. 13-17.

¹⁸ Viz kapitola 1.6.2.

¹⁹ Podstatnou příčinou zrušení zasnoubení může být například snoubencova smrt.

²⁰ § 1328 OZO: „Kdo přiměje ženu trestným činem nebo jinak lstí, výhrůzkami nebo zneužitím jejího poměru odvislosti k tomu, aby mu dovolila mimo manželskou soulož, má ji nahraditi utrpěnou škodu a ušlý zisk.“

²¹ Nárok na odškodnění je platný i v případě, že slib manželský předcházel pouze první souloži.

²² ROUČEK, František. *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 2. doplněné vydání. Praha: Československý Kompas, 1932, s. 1356-1360.

²³ Tamtéž.

²⁴ SEDLÁČEK, Jaromír. *Rodinné právo*. Brno: Nákladem československého spolku „Právnick“ v Brně, 1934, s. 21-24.

²⁵ Nejedná se ovšem o smlouvu v právním slova smyslu, jedná se o dva právní úkony vyjadřující projev vůle směřující k uzavření manželství. Podmínky pro vznik i ukončení manželství a jiné formalilty nelze smluvně modifikovat, jelikož jsou zakotveny přímo v zákoně. Manželé tedy mohou smlouvami upravit své poměry, ale jen pokud to dovoluje zákon a jen ve vymezených oblastech například v majetkoprávní oblasti jako je úprava věna či daru.

zrušení.

Uzavřít manželství mohla každá osoba způsobilá k právním úkonům.²⁶ V případě uzavírání manželství podle § 49 OZO osobou, která je nezletilá čili nedovršila věku 14 let, bylo nutné vždy souhlasu jejího otce. K souhlasu matky se nepřihlíželo a to dokonce ani v případech, kdy nezletilá osoba otce neměla. A ani v případě, že otec neměl způsobilost k právním úkonům, tak souhlas s uzavřením manželství nepřislušel matce, ale jinému zákonnému zástupci současně se svolením soudu.²⁷ Tento stav souvisel s mocí otcovskou, kterou byl celý OZO provázán, osnova nového občanského zákona, který měl vejít v platnost v roce 1932, dávala ženě-matce novou možnost vyjádřit souhlas se sňatkem, nicméně v případě neshody obou rodičů, měla přednost vůle muže-otce.²⁸

Po vydání a účinnosti zmiňovaného manželského zákona²⁹ bylo možné uzavřít sňatek dvojím způsobem, a to jako sňatek občanský před správním úřadem, nebo sňatek církevní před duchovním státem uznané církve, který plnil funkci státního orgánu jako správní úředník.³⁰

Mimo překážky, které trpěly nedostatkem „nemohoucnosti“ přivolení, byly ze zákona určeny i další překážky, které způsobovaly neplatnost uzavřeného manželství mezi takto nazývané „z nedostatku skutečného přivolení“, kterému vždy bránila nějaká objektivní skutečnost, patřily následující, ne vždy příznivé pro ženu.³¹

Za první překážku podle § 55 OZO můžeme považovat překážku bázně, která musela být důvodná, a vždy se při posuzování důvodnosti přihlíželo k osobě, která jí byla stížena. Další překážkou bylo unesení, kde se ale nerozeznávalo, zda je unesenou osobou muž či žena, stejně tak jako v případě § 57 OZO upravující omyl, který způsoboval neplatnost manželství, pouze týkal-li se osoby manžela, nikoliv jeho majetkových i jiných poměrů. Muselo jít například o takový omyl, že si dotyčný změnil svou identitu, aby zakryl, že byl v minulosti

²⁶ Podle § 48 OZO nemohou takovouto smlouvu sjednat „zuřiví, šílení, blbí a nedospělí“.

²⁷ ROTTER, Pavel. *Československé právo manželské: Populární výklad zákonných předpisů o manželství*. Kroměříž: Čeněk Pechtor, 1934, s. 3-5.

²⁸ MIKULOVÁ: *Žena v právním řádě československém*, s. 20-29.

²⁹ Neboli také manželská novela, jak se jí také přezdívalo, měla za stěžejní body své úpravy zejména zrušení různých manželských překážek jako například cizoložství, odstranění překážek pro židy. Za změny v této novele, které měly zrovnoprávnit muže a ženy, upozorňovala jedna z poslankyň paní Landová-Štychová, která poukázala, že možnost rozluky je v zákoně pouze formální, neboť žena není finančně nezávislá, nemá stejnou odměnu za stejnou práci jako muži a dále poměrně pokrokově požadovala povolení potratu. Toto nicméně nebylo vzato v potaz, a zcela podle očekávání k přípravě zákona nebyly přizvány žádné organizace sjednocující ženy. Blíže viz KLABOUCH, Jiří. *Manželství a rodina v minulosti*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1962, s. 170-171.

³⁰ SEDLÁČEK: *Rodinné právo*, s. 24-34.

³¹ Překážky byly tyto § 55 důvodná bázeň, § 56 přivolení osobou unesenou, která ještě není na svobodě, § 57 omyl, § 58 netušené těhotenství ženy.

trestán.³²

Pro ženu specifickou překážkou bylo těhotenství dle § 58 OZO. Pokud se manžel dozvěděl či měl důvodné podezření, že je jeho manželka těhotná s jiným, ale přitom o tom nevěděl při sňatku, mohl posléze napadnout sňatek pro omyl ve vlastnostech manželky. K tomu, zda o tom žena věděla či ne, se nepřihlíželo, zde šlo pouze o uvedení v omyl, který mohl způsobit neplatnost manželství. Napadnout platný sňatek bylo možné formou prohlášení, které učinil manžel. Aby se předcházelo takovýmto situacím, byla u žen stanovena tzv. čekací doba, jejíž porušení mělo pro ženu výrazné následky stanovené v § 120 a § 121 OZO.³³

Další překážky nedělaly rozdíl mezi mužem či ženou, zahrnovaly jednak v § 59 OZO všechny ostatní omyly, které se mohly týkat subjektivních překážek jako například zklamané očekávání v osobě manžela či dohoda o tom, že manželé spolu nebudou žít, tyto tedy nezakládají právní důvod zrušení manželství.

Druhá skupina překážek byla řazena podle nemohoucnosti dosáhnout účelu manželství, buď z tělesných důvodů podle § 60 OZO, která byla opět pro obě pohlaví stejná, a dalších jako například příbuzenství nebo překážky vraždy manžela.

1.3.3 Zákazy

Zákazy, někdy nazývané také jako záповědi, nečinily manželství neplatným, ale způsobovaly, že nebyl možný jeho vznik. Pokud by manželství bylo i přes tyto zákazy uzavřeno, hrozil postih, který mohl přinést veliké komplikace obzvláště pro ženu, která by chtěla později uzavřít manželství další.

Jedním z takovýchto zákazů byl takzvaný předčasný sňatek s ženou, která již předtím byla vdaná. Podle § 120 OZO se tento zákaz týkal předčasného sňatku ženy, která žila ve svazku manželském a její manželství bylo, buď prohlášeno za neplatné, rozloučeno nebo zrušeno smrtí manžela. Lhůta, po které již žena mohla vstoupit do manželství, musela být nastavena tak, aby nebylo pochyb o otcovství budoucího manžela. Pokud žena nebyla těhotná, mohla se po předložení lékařského průkazu provdat již 180. dnem od ukončení jejího předchozího manželství. Byla-li žena těhotná, nesměla se provdat před porodem. Pokud nebylo jisté, jestli je gravidní či nikoli, byla pro uzavření manželství stanovena stejná lhůta, tedy oněch 180 dní od konce manželství. Tato doba mohla být zkrácena na základě lékařského vysvědčení na tři měsíce. Uzavření manželství i přes nedodržení těchto časových zákonem stanovených limitů nezpůsobovalo jeho neplatnost, ale přinášelo spoustu postihů zejména pro

³² ROUČEK: *Československý obecný zákoník občanský*, s. 85.

³³ Viz kapitola 1.3.3.

ženu, zřejmě z toho důvodu, že to byla hlavně ona, která měla o svém těhotenství vědět. Tresty pro ni byly ale poměrně vysoké. Tato žena pozbyla všechny výhody získané od prvního manžela smlouvou svatební, dědickou, poslední vůli nebo dohodou při rozluce, po majetkové stránce ji tedy zbylo pouze to, co jí přičkl zákon z dědictví a čím byla obdarována pro případ smrti. Na rozdíl od ní muž, za něhož se provdala, ztratil právo žádat, aby bylo manželství prohlášeno neplatným pro těhotenství ženy podle výše zmíněného § 58 OZO. Zajímavostí bylo, že tento zákaz se týkal podle výkladu zákona pouze žen, které mohly mít dítě, nikoliv žen starších čili ve věku nad 50 let.³⁴

1.3.4 Práva a povinnosti společná oběma manželům

Manželé mohli smlouvami upravit své poměry jen, pokud to dovoloval zákon a jen ve vymezených oblastech například v oblasti majetkové, což se týkalo například věna nebo daru, ale nikoli v oblasti osobních vztahů.

Ač by mělo občanské potažmo rodinné právo vycházet z rovnoprávnosti mužů a žen, existovaly oblasti, které byly znatelně nevyvážené, co do poměru práv a povinností a jejich významnosti. Práva a povinnosti muže byly zcela zásadního charakteru, čímž se výrazně lišily od těch týkajících se žen, o nich by se dalo hovořit jako o doplňkových. Opět zde můžeme zaznamenat nepřilíš úspěšnou snahu zákonodárce vyvážit vzájemná práva a povinnosti, což ale nakonec v důsledku obsahově nedokáže. Tato snaha se projevuje v § 90 až § 92 OZO, kdy bylo ženám určeno podříditi se mužům. Oblasti, kterých se to týkalo, a kde tyto rozlišení můžeme nalézt, jsou jak méně důležité například stanovení společného jména, tak i důležitější jako je určení společného bydliště. Abychom mohli tvrdit, že obsahově nejsou práva a povinnosti vyvážené, je nutné je vymežit u obou pohlaví. V § 90 OZO jsou zmíněny společné práva a povinnosti, § 91 OZO pak poukazuje na zvláštní manželovy, aby se nakonec §92 OZO zaměřil na práva a povinnosti manželky.

Podle § 90 OZO jsou si v manželství muž i žena ve stejné míře zavázání k manželské povinnosti, věrnosti a slušnému zacházení. Rovnost manželství vystihuje prof. Sedláček³⁵ tak, že žena vstupem do manželství nepozbyde žádná svá práva a může jako doposud činit jednotlivé právní úkony. To, že je dále zmíněno, že muž je hlavou rodiny, má se týkat pouze jeho povinnosti živit rodinu.

Manželskou povinností se rozuměla³⁶ povinnost k pohlavnímu styku, judikaturou bylo toto zúženo pouze na soulož, ostatní druhy styku nebyl povinen manžel druhému poskytnout.

³⁴ SEDLÁČEK: *Rodinné právo*, s. 37-39.

³⁵ Tamtéž, s. 43-47.

³⁶ MIKULOVÁ: *Žena v právním řádě československém*, s. 29-39.

Jak už bylo zmíněno dříve, neschopnost v této oblasti mohla vést až k rozluce manželství. Judikatura tuto oblast upravovala poměrně široce, když přiznávala ženě právo odmítnout muži soulož v případě, že byl opilý nebo žena byla nemocná a v případech obdobných.

Dobová judikatura široce zasahovala i do jiných pojmů, jako například věrnost, kterou vykládala nejenom jako věrnost pohlavní, ale i jako vzájemnou úctu či respekt manželů po celý život. Porušení věrnosti podle druhého výkladu tohoto slova mělo za následek možnost rozluky či rozvodu manželství například pro nepřekonatelný odpor.

Slušné zacházení pak nebylo charakterizováno nijak blíže a mělo pouze usměrňující význam.

Výše zmíněný § 44 OZO, který definoval účel manželství, zmiňuje mezi společnými povinnostmi i vzájemnou pomoc. Tato pomoc byla vykládána nejen jako pomoc finanční, ale i mravní. Dokonce bylo možné, aby místo manžela mohla finančně vypomoci i jiná osoba, manžel tuto pomoc namísto manželky ovšem přijmout nemohl. Byl proto vyloučen i jakýkoli regres proti manželce podle § 1024 OZO.

1.3.5 Povinnosti muže jako manžela

Zákon jasně postavil muže do čela rodiny, když stanovil v § 91 OZO, že muž je hlavou rodiny. Byť se zákonodárci snažili zachovat rovnoprávnost muže i ženy při tvorbě zákona, z tohoto ustanovení můžeme vyčíst, že je zde rovnost mírně narušena. § 91 zní takto: *„Muž je hlavou rodiny. V této vlastnosti přísluší mu obzvláště právo vésti domácnost; náleží mu však také závazek, aby poskytoval manželce podle svého jmění slušnou výživu a zastupoval ji ve všech případnostech.“* Nelze si nepovšimnout, že ačkoliv bývá zmiňováno, že jde zejména o vymezené případy, lze vedoucí pozici muži přičíst i v jiných situacích, neboť zákon zde jasně pracuje se slovem „obzvláště“ a těmto demonstrativně vymezeným možnostem sféry vlivu muže dává širší rozměr. Toto tvrzení lze doložit i následujícími paragrafy, mimo jiné i v § 92 OZO. Rozhodovací pravomoc se judikaturou rozšířila i dále v neprospěch ženy, kdy příkladmo na základě tohoto ustanovení mohl pouze muž rozhodovat, zdali jejich společné zletilé dítě může zůstat ve společné domácnosti či ne.³⁷ Vysvětlení tohoto výkladu spočívalo v tezi, že muž nesl odpovědnost za domácnost, za chování jejich členů a tím zaručoval jednotu rodiny a určoval i společenský a hospodářský způsob života členů domácnosti. Muž se tohoto práva nemohl vzdát ani smlouvou. Při neúměrném zásahu do práv ženy se ona může bránit.³⁸

Co je obsahem výživného, které musí být podle tohoto paragrafu ženě poskytováno,

³⁷ ROUČEK: *Československý obecný zákoník občanský*, s. 108-119.

³⁸ MIKULOVA: *Žena v právním řádě československém*, s. 39-59.

můžeme nalézt až v ustanovení o právu dědickém v § 672 OZO, podle kterého se výživným rozumí strava, ošacení, byt a ostatní potřeby. Mezi ostatní potřeby se standardně řadila návštěva lékaře či náklady na porod, mohly se sem počítat i náklady na kulturní život, odvislé od sociálního postavení rodiny.³⁹ Výše výživného se odvíjela od možnosti a schopnosti manžela poskytnout manželce výživné v určité výši a byla tedy odvislá od výše příjmu manžela.⁴⁰ Vyživovací povinnost vůči manželce měla vždy přednost před ostatními vyživovacími povinnostmi. Výše výživného se nejlépe stanovovala tak, že životní úroveň vyživované manželky musela být stejná, jako životní úroveň manžela. Jak ale uvádí Mikulová,⁴¹ životní postoje muže a ženy byly a jsou jiné a stávalo se, že ačkoliv žena měla dobré zaopatření a dostatečné výživné, docházelo v manželství k četným neshodám zejména z toho důvodu, že muž nepociťoval „kulturní potřeby“, a proto manželce neposkytoval na tento způsob života prostředky. V těchto chvílích je zřejmé, že stávající rozdělení rolí v domácnosti a v rodině nebylo dostatečné. Ačkoliv praxe uznávala, že primárně má žena dostávat výživné v naturáliích, poté v penězích, bylo by v té době vhodnější, pokud nemohlo dojít k výraznějším změnám ve společnosti, alespoň vyrovnat poměr naturálního a finančního plnění, aby se ženy-manželky mohly rozvíjet i jiným způsobem, než formou péče o rodinu a domácnost.

Co se týče zastupování manželky, tak muž zastupoval manželku, pokud mu výslovně neoznámila, že si takové jednání nepřeje. Platila zákonná právní domněnka, že veškeré jmění manželky spravuje manžel do té doby, dokud se ona sama proti tomuto neohradí. Manželku ovšem nezavazovalo jednání, které činil jejím jménem manžel, a které ji poškozovalo, stejně tak jednání manžela, který dále pokračoval v jejím zastupování i po výslovném zákazu manželky. *„O potřeby domácnosti je povinen starat se manžel jako hlava rodiny. Manželka ručí za zaplacení kupní ceny nábytku, třebaš ho vybrala se svým manželem jen tehdy, jestliže jej i sama objednala. (...) Manželka jest podřízena manželi jen potud, že jest povinna dbáti jeho vůle v okruhu domácího řádu, jinak však platí mezi nimi úplná rovnost.“*⁴² Jiný pohled na stav přináší prof. Krčmář, který prohlašuje, že *„muž je ředitelem domácnosti a určuje domácí řád.“*⁴³

1.3.6 Povinnosti ženy jako manželky

Po uzavření manželství se měnily pro ženu důležité skutečnosti týkající se její osoby

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Zákon č. 4/1931 Sb. z. a n., na ochranu osob oprávněných požadovati výživu, výchovu nebo zaopatření.

⁴¹ MIKULOVÁ: *Žena v právním řádě československém*, s. 39-59.

⁴² ROUČEK: *Československý obecný zákoník občanský*, s. 108-119.

⁴³ KRČMÁŘ: *Právo rodinné*, s. 24-28.

jako občana. Některé lze spatřovat již v úvodním § 92 OZO, který určuje manželkám po sňatku jméno, bydliště, povinnost pomáhat muži v domácnosti a plnit jeho příkazy.

Manželka po sňatku získala jméno manžela podle § 92 OZO, změnil-li si manžel jméno úředním rozhodnutím nebo adopcí, jak je to stanoveno v § 3 zákona č. 56/1928 Sb. z. a n., o osvojení, změnilo se i jméno manželky. Zajímavou teorii vytvořil ve svém komentáři prof. Sedláček, který zde tvrdí, že sňatkem nedochází k získání jména manžela, ale dochází k vytvoření jména nového připojením koncovky, což odporuje dikci zákona, který stanovuje, že „manželka obdrží jméno mužovo“.

Pokud manžel zemřel, žena si ponechávala své „vyvdané“ jméno až do případného nového sňatku. JUDr. Mikulová⁴⁴ doufala v novou úpravu zákonem, protože se domnívala, že možnost volby jména nijak neovlivní poměry v české společnosti, a že mužovy výsady stejně zůstanou zachovány, ale alespoň nebude docházet k potlačení identity žen, neboť právo na jméno je základní, přirozené a nezadatelné právo, které je touto dikcí zákona potlačováno.

Po sňatku byla žena povinna následovat muže do jeho bydliště, z této povinnosti se mohla vyvázat, pokud muž žil v tomto bydlišti s jinou ženou v konkubinátu,⁴⁵ nebo pokud manžel byt neměl. Povinnost následovat manžela byla ovšem právně vynutitelná. Žena tímto ustanovením se nejen musela podříditi muži, ale v souvislosti s tímto přicházela o řadu procesních práv, která se vázala k místu, kde bydlela. Podle místa bydliště manžela, pak měla mít i domovskou příslušnost. Další nevýhody nastaly v situacích, kdy došlo k rozvodu. Manželka totiž nebyla společným nájemcem, a pokud ji manžel ponechal po rozvodu ve společném bytě, bylo to jen z jeho dobré vůle. Opět se zde projevilo zákonné tvrzení, které mělo dalekosáhlé důsledky, že muž je hlava rodiny, a že rovnoprávnost v určitých výše zmíněných poměrech nalézt nelze. Zákonodárci ale na obranu proti tomuto tvrzení, že by snad nebyla rovnoprávnost zaručena, deklarovali, že takováto ustanovení prý ulevují ženám od povinnosti starat se o živobytí. Tato povinnost tak celá spočívala na muži, a proto on měl právo určovat, kde se má rodina utvářet. Ženě tím byla ovšem upřena možnost mít stejnou váhu svého hlasu na vybrání místa, které pro rodinu, na jejímž vytvoření se podílela stejnou měrou, bude nejlepší. Dobová literatura toto vysvětluje a ospravedlňuje tím, že se žena měla věnovat těhotenství, porodu a ostatním mateřským funkcím a neměla být zatěžována jinými povinnostmi. Evidentně jsou zde ale tato vzájemná práva a povinnosti v nepoměru, protože se staví na roveň něco, co porovnávat nelze. Pokud bychom to brali až do důsledku, tak se žena měla věnovat domácnosti a dětem, ale hlavou domácnosti byl muž, který určoval i to, kde

⁴⁴ MIKULOVÁ: *Žena v právním řádě československém*, s. 29-39.

⁴⁵ ROTTER: *Československé právo manželské*, s. 11.

bude jeho rodina žít. Žena tedy práva měla, ale bohužel zcela nevyvážená těm, které zastával muž.

Manželka měla dále podle § 92 OZO povinnost pomáhat manželovi v domácnosti, ten ale mohl tuto pomoc odmítnout, pokud byly dány zákonné důvody ze strany ženy jako například nepořádek či marnotratnictví.⁴⁶

Vedení domácnosti ze strany ženy nemělo žádný praktický význam, neboť ta, jak už bylo výše zmíněno, musela dbát pokynů manžela. Pokud ovšem vedla manželka domácnost sama, pak mohla činit i některé úměrné výdaje na domácnost, které hradil muž. To ji dávalo jistou možnost upevnit své postavení v rodině. Pokud ovšem činila výdaje neúměrné, povinnost manžela je hradit odpadla a případný dluh musela uhradit manželka ze svých peněz.

Žena měla manželovi vedle primární pomoci v domácnosti, také pomáhat ve výdělku.⁴⁷ Jelikož je ale toto povinností ženy a zároveň právem muže, nenáleží ženě za práci, se kterou mu pomáhá, odměna. V důsledku to znamená, že žena, která takto pomáhala muži, neměla nárok v budoucnu započítávat si tuto dobu do doby odpracované pro důchodové pojištění. V tomto vidím zásadní porušení deklarovaného prohlášení ústavy, že „*výsady pohlaví (...) se neuznávají*“, ženě se totiž těmito, ať už podstatnějišími či méně důležitými odlišnostmi, jasně předurčovalo závislé postavení na manželovi, nejen v domácnosti, ale i v pracovním životě, který měl k současnému postavení ženy v zaměstnání velmi daleko a žena v podstatě musela „sdílet manželův stav“.

1.3.7 Skončení manželství

Manželství ve sledované době mohlo skončit obdobnými způsoby jako v současnosti, tedy smrtí či prohlášením za mrtvého. V těchto případech platila pro ženu při uzavření dalšího sňatku odlišná práva jako je například výše zmiňovaná čekací doba, která ji znemožňovala uzavřít manželství dříve, než po uplynutí lhůty 180 dnů, kdežto vdovci takováto omezení nepříslušela.

Dalším způsobem zániku manželství bylo soudní prohlášení manželství za neplatné. Neplatnost musela být prokázána u krajského soudu místně příslušného v místě posledního společného bydliště manželů a mohla ji namítat pouze osoba, která neplatnost sama nezpůsobila. Tato strana pak mohla žádat i odškodnění za újmu, která jí byla způsobena. Po prohlášení manželství za neplatné se vše navracelo v předchozí stav. Podle komentáře k § 96 OZO mohl žalobu na neplatnost manželství podat i otec jako poručník, matka takováto

⁴⁶ SEDLÁČEK: *Rodinné právo*, s. 50-54.

⁴⁷ MIKULOVÁ: *Žena v právním řádě československém*, s. 39-59.

práva z důvodů uvedených v předchozích kapitolách neměla.

Posledním standardním důvodem pro skončení manželství bylo soudní prohlášení rozluky, která byla upravena v manželském zákoně. Mezi důvody ukončení manželství tímto způsobem se řadilo cizoložství, zlomyslné opuštění manžela, vedení zhýralého života nebo hluboký rozvrat či nepřekonatelný odpor, při kterém bylo možné rozhodnout o rozvodu od stolu i od lože. Na rozdíl od dnešní úpravy manželství nezanikalo rozvodem, tímto pouze zanikla práva z manželství vyplývající a manželé se k sobě mohli vrátit, nebo poté mohlo být manželství ukončeno standardním způsobem výše zmíněným. Důvody k rozvodu byly obdobné jako u rozluky.⁴⁸

1.4 Žena a mateřství

1.4.1 Matčiny a otcovy práva a povinnosti

Práva a povinnosti mezi rodiči a dětmi v manželství vznikají narozením dítěte. Práva a povinnosti muže a ženy jako rodičů se ovšem lišila. Podle § 141 OZO základními povinnostmi muže-otce bylo dítě vyživovat do té doby, dokud se není schopno žít samo, na ženě-matce spočívala povinnost pečovat o ně po stránce fyzické o jejich „*tělesnou výchovu a o jejich zdraví*“.⁴⁹ V případě, že otec nemohl přispívat na výživu dítěte z důvodu, že neměl dostatečné finanční prostředky, byla tato povinnost na matce, pokud se ani ona nebyla schopna po této stránce o dítě postarat, náležela tato péče podle § 143 OZO rodičům z otcovy strany. Byli-li nemajetní i oni, připadla tato povinnost rodičům z matčiny strany. V těchto zmíněných případech vždy primárně musel plnit muž. Jejich povinnost ale zanikla ve chvíli, kdy může plnit matka. Nemajetností byla podle komentáře⁵⁰ k tomuto ustanovení míněna situace, kdy dotyčný nedosáhl na více než existenční minimum. Výživu ale není možné směřovat s výchovou, která příslušela rodičům. Moc otcovská je zmíněna v § 146 a následujících ustanovení OZO, kdy děti nabývají jména a dalších práv po otci. Otec mohl své nezletilé dítě vychovávat, jak uznal sám za vhodné. Pokud zletilé dítě chtělo změnit jeho úmysly, mohlo tak učinit pouze formou soudního sporu. Veškerý majetek dětí do dosažení zletilosti byl ve správě otce. Otec také nezletilé dítě zastupoval. Pokud nebyl schopen správu vykonávat, nepříslušela matce automaticky, ale soud určil jiného správce. V případě, že došlo k neshodě mezi otcem a matkou nebo mezi otcovskými a rodičovskými právy, zákon výslovně postup neupravoval. Pohledy na něj se tedy liší. Podle některých dobových právních

⁴⁸ MIKULOVÁ: *Žena v právním řádě československém*, s. 59-73.

⁴⁹ Zajímavostí je, že matka nemůže rozhodovat v případě, že je dítě nemocné, o tom, kdo jej bude ošetřovat.

Bliže viz ROUČEK: *Československý obecný zákoník občanský*, s. 183-186.

⁵⁰ Tamtéž, s. 189-190.

teoretiků měla přednost rodičovská moc nad otcovskou, protože byla důležitější shoda obou. Podle jiných má přednost otec jako zákonem ustanovená „hlava rodiny“.⁵¹

Jiná práva mají děti nemanželské.⁵²

1.4.2 Žena a poručenství a opatrovnictví

Poručník nebo opatrovník byl dle § 187 OZO poskytován nezletilým nebo nezpůsobilým osobám, které nebyly pod otcovskou mocí.

Poručníkem se stávala osoba na základě rozhodnutí soudu ex offio a jejím hlavním úkolem byla správa jmění. Matka potřebovala k výkonu tohoto institutu zásadně souhlas manžela, pouze v případě, že dítě bylo její vlastní, nebo z jiných zákonem stanovených důvodů podle § 193 OZO se souhlas nevyžadoval. Po ztrátě otcovské moci bylo nutné sledovat vůli, tedy bylo možné ustanovit poručníka na základě testamentu, pokud takový poručník nebyl, nebo nebyl způsobilý, stála se poručnicí ze zákona manželská matka. V případě, že se poručnicí nestala ani ona, následovala posloupnost podobná posloupnosti při povinnosti vyživovací. Poté tedy opět měli přednost muži, a to děd z otcovy strany, následovala jeho žena a poté až další nejbližší příbuzenstvo.

Ženy měly výhodu, že nemohly být proti své vůli ustanoveny poručnicemi, spolu například s duchovními nebo dalšími osobami, což lze opět vykládat obdobně jako v případě práce v noci v rámci dalších kapitol.

Pokud selhaly všechny způsoby, bylo na soudu, aby poručníka vybral.⁵³

I přesto, že zákon připouštěl, aby byla jako poručnice jmenována žena, nebylo to bez omezení, a to v § 211 OZO, které sice nese název „podpora“ poručnice, ale v důsledku se jednalo o jakousi kontrolu ze strany jiného poručníka.

Tato podpora nebyla přisouzena ženě vždy, ale jen za zákonem stanovených podmínek, jako například z nařízení otce dítěte - manžela v závěti, nebo pokud to soud uznal za vhodné. Poručnice o takovou podporu mohla požádat. Zajímavostí je, že stanoveným spoluporučníkem musel být vždy muž. Můžeme tedy usuzovat, že ačkoliv zákon umožňoval ženám stát se poručnicí a spravovat majetek, zavedl současně jakýsi korektiv v jejich jednání, který měl podobu mužského spoluporučníka. Co se týče výchovy, bylo dítě nenacházející se pod otcovskou mocí svěřeno matce, byť třeba nebyla poručnicí. Poručenství se vztahovalo, jak bylo výše zmíněno, na správu jmění. Poručenství končilo smrtí nezletilého, obnovením

⁵¹ MIKULOVÁ: *Žena v právním řádě československém*, s. 73-90.

⁵² O tomto podrobně například viz SEDLÁČEK: *Rodinné právo*, s. 124-129.

⁵³ V následujících ustanovení jsou dále uvedeny způsoby odmítnutí zřízení poručenství, která jsou ale pro obě pohlaví stejná. Blíže k tomu: ROUČEK: *Československý obecný zákoník občanský*, s. 256-268.

otcovské moci, dosažením zletilosti či na žádost. U posledních dvou důvodů bylo možné poručenství zachovat v případě zvláštních důvodů, spočívajících například v marnotratnosti zletilého. Poručník mohl být také propuštěn, u žen takovýmto důvodem k propuštění mohlo být to, že se vdaly.

Opatrovnictví je upraveno v druhé části hlavy čtvrté OZO a vztahuje se na osoby, které nejsou způsobilé k právním úkonům a nejsou pod mocí otcovskou a ani jim nebyl ustanoven poručník. V tomto případě jim soud zřídil opatrovníka neboli kurátora. Opatrovník byl ustanoven například osobám „šilným, blbým“, ale také i nasciturovi.⁵⁴

1.5 Žena a majetkové právo manželské

1.5.1 Obecně o majetkovém manželském právu

Rozdílnost mezi právním postavením muže a ženy můžeme spatřovat i v institutech, které byly vytvořeny pouze na ochranu ženy. Zákon v této oblasti upravuje některé záležitosti takovým způsobem, že ženu doslova ponižují, ačkoliv jejich původním účelem bylo jim poskytnout výhodu či kompenzaci. Jako příklad prvního lze zmínit vdovský plat, který bude rozebrán v jedné z dalších podkapitol a jako příklad druhého lze uvést dar jitřní, o jehož existenci v současnosti široká veřejnost už ani neví. Shrnout problematiku této majetkové části lze jednoduše a opět pro ženu nepříznivě tak, že každý z manželů si zachovává svůj majetek, ale u manžela nastává domněnka, že v pochybnostech nabyl majetek on.

1.5.2 Věno

Dodnes se setkáváme, ačkoliv již není právně zakotveno, s pojmem věno, které symbolizuje majetkový přínos manželky respektive rodičů ženy do manželství. Momentálně již není na věno pohlíženo jako na podmínku vstupu ženy do manželství nebo jako na druh kompenzace za to, že se muž o ženu bude starat.

V první republice, ale bylo věno důležitým prvkem při vstupu ženy do manželství. Jednalo se o jmění, které bylo dáno zpravidla manželkou, nebo jejími rodiči manželovi a mělo sloužit jako „úleva v nákladech spojených s manželským společenstvím“.⁵⁵ Je zřejmé, že jeho účel se již postupem doby začal vytrácet, neboť žena se stávala v manželství samostatnou jednotkou, a ačkoliv ještě v první republice měla složitější podmínky na uplatnění se v zaměstnání, její emancipace nabývala na významu. V dnešních dobách tedy o věnu nemůžeme v původním slova smyslu a významu hovořit.

⁵⁴ ROUČEK: *Československý obecný zákoník občanský*, s. 296-297.

⁵⁵ Tamtéž, s. 1212-1214.

Měla-li zletilá nevěsta majetek, pak se zřizovalo⁵⁶ toto věno z jejího majetku, pokud by ale majetek nebyl v dostatečné výši, tak o jeho zřízení musela požádat rodiče, z nichž vždy prvního otce. Tedy tato posloupnost byla stejná jako pořadí, v jakém byla povinnost vyživovat dítě.⁵⁷

Nutno podotknout, že muž neměl nárok na věno, pakliže mu nebylo přislíbeno. Jedná se tudíž o jakousi smlouvu svatební, která musela být provedena ve formě notářského zápisu, a na základě tohoto byla poté vymahatelná.⁵⁸

Předmětem věna mohla být každá věc, kterou bylo možné zcizit a užívat.⁵⁹ Po smrti manžela připadlo jmění manželce, po smrti manželky spadalo věno do její pozůstalosti a náleželo jejím dědicům.⁶⁰

Věno mělo sloužit manželovi, aby mu bylo kompenzováno zatížení, které nese budoucí svazek manželský. Z této definice jasně vyplývá, že věno v tomto pojetí nemohlo „přežít“ do současné doby, neboť manželský svazek jako dobrovolný akt by neměl nikoho zatěžovat, jak plyne z jeho dobrovolnosti, a pokud ano, pak už vůbec ne pouze muže.⁶¹

1.5.3 Obvňení

Za obvňení se podle § 1230 OZO považuje vše, co ženich nebo třetí osoby dali nevěstě k „rozmnožení“ jejího věna. V průběhu manželství s tímto majetkem žena sice nemohla nakládat, ale po mužově smrti ji vše připadlo. Na obvňení žena neměla právní nárok. Dalším předpokladem vedle smrti manžela bylo i samotné zřízení věna, které se obvňením zvětšilo.

1.5.4 Jitřní dar

Jitřní dar byl darem, který dával muž ženě po první svatební noci. Platila u něj domněnka jeho předání v prvních třech letech manželství. Původně plnil funkci kompenzace za ztrátu panenství, nové úvahy o změně občanského zákoníku už s tímto ustanovením nepočítaly pro jeho nadbytečnost a ztrátu významu.⁶²

1.5.5 Správa a požívání jmění

⁵⁶ Někteří právníci hovoří o tom, že při zřizování věna se nejedná o smlouvu svatební. Já se přikloním k názoru, že se jedná o smlouvu svatební, neboť je zařazena pod hlavu dvacátou osmou „O svatebních smlouvách“ a splňuje kritéria, která stanoví podle § 1217 OZO, že se jedná o smlouvy, které se týkají jmění, manželství, mají za předmět věno a obvňení, (...).

⁵⁷ ROUČEK: *Československý obecný zákoník občanský*, s. 1212-1214.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž, s. 1222-1223.

⁶⁰ Tamtéž, s. 1123-1225.

⁶¹ Věno je nutné odlišovat od darování, viz dále kapitola 1.6.2.

⁶² MIKULOVÁ: *Žena v právním řádě československém*, s. 114-121.

Na rozdíl od úpravy v § 1233 až § 1236 OZO týkající se společenství statků,⁶³ pak tato úprava majetku podle § 1238 OZO výrazně poškozuje ženu, když správu společného jmění přisuzuje muži,⁶⁴ současně za podmínky, že žena proti tomu nebude odporovat. Stejně tak v situaci, kdy platí pochybnosti, kdo nabyt před uzavřením manželstvím vlastnické právo k určité věci, v pochybnostech opět platila domněnka, že vlastnictví nabyt muž.

Některé úpravy hovoří odlišně od zákona tak, že správa majetku mohla být muži manželkou kdykoli odňata, i přes explicitní vyjádření § 1241, že ji lze odejmout jen v naléhavých a specifických případech.

1.5.6 Vdovský plat

OZO hovoří pouze o vdovském platu nikoli vdoveckém, jako o příspěvku ženě, která ovdověla, u mužů bychom tedy takovouto úpravu hledaly marně. Vdovský plat měl sloužit primárně k obživě vdovy a byl ji vyplácen vždy tři měsíce dopředu. Do šesti týdnů po smrti manžela ženě náleží výživa z dědictví, či v případě jejího těhotenství ještě po šest týdnů následujících po porodu. Podmínkou nároku na vdovský plat byla smrt manžela a zachování vdovského stavu. To znamenalo, že provdáním, jelikož dochází k odpadnutí druhé podmínky, nárok na plat zanikl.

1.5.7 Darování

Zda půjde o darování platné či nikoli, musíme usuzovat podle speciálních zákonů, které darování upravovaly. Platila však domněnka, že vše v podobě drahokamů a šperků, které byly darovány manželem manželce, byly dary. Jestliže bylo něco darováno s výhledem na uzavření manželství a k tomuto aktu nedošlo, musel se dar vrátit. Dar bylo možné odvolat jen za specifických podmínek, například v případě nouze, pro nevděk, ale i v jiných zákonem stanovených případech. V zásadě ale nebylo možné dar vzít zpět. Nárok na vrácení daru byl promlčen po třech letech.⁶⁵

1.6 Žena a pracovní právo

Ačkoliv základní postavení žen v pracovním právu upravuje OZO, další významnou úpravu v té době, která zůstala zachována až do roku 1966, nalezneme v zákoně č. 91/1918 Sb., o 8hodinné době pracovní.⁶⁶ Jak název napovídá, zákon se zaměřuje na úpravu pracovní

⁶³ Společenství statků není založeno pouhým manželstvím, ale je nutné, aby k tomu přistoupila i zvláštní forma smlouvy, která je stejná jako u předchozích smluv svatebních. Vztahuje se ale zpravidla jen na případ smrti a manžel má právo na polovinu toho, co zbylo z věcí daných společně do manželství. Tato úprava neobsahuje žádné rozdíly pro muže či ženu.

⁶⁴ SEDLÁČEK: *Rodinné právo*, s. 89-97.

⁶⁵ MIKULOVÁ: *Žena v právním řádě československém*, s. 114-121.

⁶⁶ Zákon č. 91/1918 Sb. z. a n., o 8hodinné době pracovní, ve znění tehdejších předpisů.

doby, ale dále je v něm obsaženo i rozlišné rozčlenění pracovní doby pro muže a ženy, zejména při práci v noci.

Jak hovoří JUDr. Mikulová, striktní zákaz práce v noci pro ženy ženy chápaly jako diskriminaci a jasnou známku toho, že bude opět dána přednost mužům, kteří práci v noci budou moci vykonávat. Pod zákazem práce v noci ženy neviděly opatření sloužící k jejich ochraně, ale opatření k právnímu omezení a popírání jejich práv. Tímto zákazem se snížil počet zaměstnaných žen a jejich uplatnění na trhu v oblastech, kde je vykonáván nepřetržitý provoz. Pod zaštitěním berlínského kongresu Mezinárodní aliance pro volební právo žen vznikla speciální organizace tzv. Open door, která se danou problematikou zabývala. Výstupem v našich zemích byla následná změna a její promítnutí ve výše zmíněném zákona, že ženy mohou vykonávat práci v noci, pouze v některých povoláních jako například lékařky či na řídicích pozicích, striktní zákaz práce v noci se týkal pouze ochrany dělnic.⁶⁷

Zákon o osmihodinové pracovní době nařizoval v § 1 pro všechny závody, živnostenské podniky, ústavy provozované státem a další instituce zde vyjmenované maximální pracovní dobu pro všechny na osm hodin ve dvaceti čtyřech hodinách nebo maximálně čtyřicet osm hodin týdně.⁶⁸

Dále zde jsou upraveny podmínky pracovních přestávek či nerušených přestávek, ty musely být dány zaměstnancům alespoň jednou za týden v délce minimálně 32 hodin. Ženám příslušela odlišná úprava, která v § 5 zmiňovaného zákona přikazovala započítání této doby nejpozději v sobotu ve dvě hodiny.⁶⁹ Muži mohli tuto přestávku mít až v neděli. Zde je vidět nejen ustanovení chránící ženy, ale také podporující jejich primární úkol daný společností a státem, a to péče o domácnost a rodinu.

Oním diskutovaným problémem byla „práce noční“ upravená v § 8 téhož zákona. Noční práci se rozuměla práce od desáté hodiny večerní do páté hodiny ranní a byla povolena podle odstavce prvního pouze u podniků, které vykonávaly nepřetržitý provoz, ve kterém nebylo možné z technických důvodů práci zastavit.

V ostatních případech dle odstavce druhého bylo možné pracovat v noci jen v případě, že to bylo ve veřejném zájmu nebo to vyžadovala „pravidelná potřeba obecnosti“. O těchto výjimkách rozhodoval Ministr sociální péče opět v souladu s ministry zúčastněnými

⁶⁷ MIKULOVÁ: *Žena v právním řádě československém*, s. 204-205.

⁶⁸ Podle odstavce 5 byla možná modifikace a prodloužení pracovní doby, tak podléhalo souhlasu ministra sociální péče se zúčastněnými ministry zejména v oblasti dopravní a zemědělské, přičemž maximální doba v součtu za období „čtyřnedělní“ nesměla přesáhnout 192 hodin.

⁶⁹ Opět je možné se podle následujícího odstavce od tohoto odchýlit v případě dohody ministra sociální péče a zúčastněných ministrů z tohoto ustanovení v mezích předepsané týdenní doby pracovní povolit určité výjimky pro druhy podniků, v nichž součinnost žen je nezbytná pro nerušený chod závodu.

a výsledkem bylo vydání zvláštního právního předpisu.⁷⁰

Zmíněné a původně kontroverzní ustanovení o práci žen v noci je upraveno dále v § 9, podle něhož ženy nesměly být zaměstnány ve vymezených hodinách. Přesně zde bylo stanoveno, že mohou být zaměstnány pouze muži starší 16 let. Opět bylo možné připustit výjimku, která by umožnila ženy zaměstnávat v podnicích, které zpracovávají určité typy surovin. Podmínkou byl ovšem věk nad 18 let, ve výjimečných případech a pouze na kratší dobu. Dále bylo možné ženy vyššího věku zaměstnávat v podnicích, kde to vyžadovala jejich nepřetržitá služba nebo z důvodů veřejného zájmu, to vše současně za podmínky, že obsahem jejich práce nebylo nic náročného.

Dále se zákon zabývá specifickými podmínkami zaměstnávání mládeže. Za mladistvé zaměstnance se mimo jiné považovali muži do 16 let a ženy do 18 let.

Specifická úprava byla stanovena pro osoby zaměstnané v domácnosti, které měly rozdílnou dobu odpočinku a nerušeného klidu.

⁷⁰ § 8 odst. 3 - Přejíždění práce v noci, vyvolané nutnou opravou závodního zařízení při nastalých poruchách, nevyžadují zvláštního povolení, když by jinak pravidelný chod závodu na delší dobu byl ohrožen.

2 Ženy – právní studia a profese

2.1 Ženy a studium na právnických fakultách

Na vysokých školách různých fakult mohly ženy studovat již dříve, než tomu bylo na právnických fakultách. Možná právě kvalita jejich studia na těchto fakultách, zodpovědnost v jejich přístupu ke studiu, nebo výsledky s jakými se dokázaly uplatnit i v životě po studiích, přiměly stát ale i společnost, aby se otevřeli a postavili kladně ke studiu žen na právnických fakultách.

Prvními „propagátory“ byly ženy ze Sdružení akademicky vzdělaných žen, které podaly svou žádost k univerzitnímu senátu Univerzity Karlovy v Praze v roce 1908, a ten tuto žádost postoupil k rakouskému ministerstvu. Bohužel, i přes podporu, kterou tento návrh o připuštění žen ke studiu na právnických fakultách⁷¹ měl, nedošlo pro odpor ministra spravedlnosti k jeho schválení.

K obratu v přístupu k této problematice došlo až po vzniku samostatného Československa a to konkrétně 28. října 1918, kdy profesorský sbor na pražské právnické fakultě vydal usnesení, které umožnilo ženám na této fakultě studovat. Toto se netýkalo pouze pražské univerzity, ale i univerzity v Brně a Bratislavě.

První odezvy na tuto změnu nebyly, ostatně jak to tak obvykle bývá, hodnoceny příliš kladně. Nevraživost se především linula ze stran mužské populace studentů právnických fakult, což mělo za následek, že procentuálně ženy zastupovaly na právnických fakultách méně než 10% všech studentů.⁷²

První ženou, která promovala na právnické fakultě, byla v Praze v roce 1922 Anděla Kozáková, která se stala doktorem veškerých práv. První docentkou se zde stala v roce 1928 JUDr. Jarmila Veselá, která po předložení její habilitační práce byla jmenována na docentku práva a trestního řízení.

Ačkoli ženy za studia podávaly výborné výsledky, po studiích se již pracovně nemohly uplatnit tak jako muži (viz dále).

Na tuto problematiku upozorňovalo zejména výše zmíněné sdružení, které „*podniklo řadu intervencí k nápravě poměrů*“, ⁷³ dále se snažily i ženy v Ženské národní radě, kde na

⁷¹ Jako řádných posluchaček, neboť ženy mohly navštěvovat přednášky na právnické fakultě již dříve, nicméně nebyly zapsány jako řádné posluchačky, tudíž nemohlo jim být toto studium ku prospěchu.

⁷² POUSTA, Zdeněk. Výuka na Právnické fakultě Univerzity Karlovy a pokus o reformu studia v meziválečném období. In: MALÝ, Karel. *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010, s. 248-272.

⁷³ Návrh poslanců Fr. Zeminové, L. Pechmanové, M. Šmejcové, Inž. Záhorského, dra Patejdla a druhů na přijímání právniček do všech oborů státní konceptní služby. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní*

tento nedostatek upozorňovala jejich předsedkyně a zároveň senátorka Plamínková, která podala četné interpelace a návrhy na přípuštění žen juristek do státní služby. K prosazení právniček na stejné pozici jako muži a za stejných podmínek se nedařilo. S obtížemi se to povedlo pouze v Praze.

Do konce roku 1927 promovalo celkem 92 právniček, z toho nejvíce opět na pražské univerzitě. Ačkoliv zákony neznemožňovaly nebo nezakazovaly vysokoškolsky vzdělaným ženám práci po ukončení studia v právních oborech, nebyly přesto přijímány do zaměstnání, pokud ano, tak na smluvní vztahy nebo na úkolové mzdy, kdy se jejich plat nemohl rovnat mužům.^{74 75}

2.2 Ženy a advokacie

Pokud hovoříme o tom, že vznik Československé republiky je provázen recepcí rakousko-uherských právních předpisů, pak musíme také mít tento čin spojený se schválením zákona č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu Československého, který podepsali i dva advokáti JUDr. Alois Rašín a JUDr. František Soukup, což deklaruje fakt, že i advokátský stav se doslova podepsal pod vznik nového státu. Důvodem toho, proč zejména advokáti či obecně právníci hráli významnou roli v oblasti vzniku samostatného státu, byl fakt, že jejich povolání bylo považováno za prestižní, umožňovalo širokou škálu uplatnění i ve sféře státní správy a absolventi těchto studií se pak snadno zařadili do politického života.⁷⁶

Advokátní řád z r. 1868 byl mnohokrát novelizován, ale nejvýraznější novela byla provedena zákonem č. 40/1922, který umožnil přípuštění žen k výkonu právníckého povolání.⁷⁷

Zákon č. 40/1922, kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech, reflektoval vyhlášku děkanky Univerzity Karlovy, kterou byly přijímány ženy na právnícké fakulty.

Zákon sice výslovně nestanovil ženám možnost vykonávat povolání advokátky, to ale vyplynulo z ustanovení § 3 odst. 2 tohoto zákona: „*Pozbude-li žena, vykonávající advokacii, československého státního občanství sňatkem, uzavřeným s cizincem, může k její žádosti ministerstvo spravedlnosti po slyšení advokátní komory povolit, aby advokacii dále*

knihovna: Dokumenty českého a slovenského parlamentu [online]. 2011. [cit. 2012-04-22]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t0107_00.htm

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Viz příloha č. 3.

⁷⁶ KUKLÍK, Jan. Podíl českých právníků na vzniku samostatného československého státu. In: MALÝ, Karel. *Československé právo a právní věda v meziválečném období*, s. 321-358.

⁷⁷ VALENTOVÁ, Vendulka. Z historie advokacie: léta 1918-1938. In: KNOLL, Vilém (ed.). *Pocta Stanislavu Balíkovi k 80. narozeninám*. Acta historico-iuridica Pilsnensia 2008. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 400-410.

vykonávala.“

První advokátkou zapsanou v seznamu advokátů byla až o několik let později JUDr. Matylda Wíchová – Mocová, která složila v roce 1928 advokátní zkoušky, o rok později byla do tohoto seznamu zapsána.⁷⁸

Advokátky se ovšem potýkaly, jako všechny ženy, které se snažily dosáhnout úspěchů v povoláních, která patřila výhradně mužům, s řadou překážek a nepříliš pozitivním přístupem ze strany veřejnosti. Kauzy, se kterými se setkávaly, byly především z oblasti občanského, potažmo rodinného práva, ale nebyly příliš významné. Většina žen se proto podílela i na jiné činnosti, zejména na té, která se snažila tyto snahy žen prosadit se, podporovat.⁷⁹

K závěru mnou zkoumaného období v březnu roku 1938 bylo v seznamu advokátů zapsáno čtyřicet pět advokátek, přičemž naprostá většina působila v Praze.⁸⁰

2.3 Ženy ve státní správě

Na konci roku 1929 sílily snahy a tlaky, aby měly ženy rovnoprávné postavení s muži tak, jak jim to zaručuje ústava ve svém § 106. Přijetí na právnické školy bylo o deset let dříve významným krokem, který se ale za tuto dekádu neposunul dále na možnost vybrat si svobodně libovolné z širokých juristických povolání. V poslanecké sněmovně se proto objevil návrh č. 107 několika poslankyň i jednoho poslance „*na přijímání právniček do všech oborů státní konceptní služby*“. Návrh shrnul současnou situaci ve státní správě jako značně kritickou. Studentky po promociích, kterých na konci roku 1927 bylo téměř sto, nenašly ve státní správě zdaleka takové uplatnění, jak by očekávaly. Ve státní správě zastávaly spíše úřednické funkce, na finančních úřadech byly zaměstnávány tyto doktorky práv jako „*úkolové pracovnice s platem Kč 3.22 za hodinu. Místa podobná jsou zadávána mužům s 1 - 2letou obchodní školou. Ministr financí Dr. Engliš deputaci juristek slíbil v roce 1925, že budou přijímány k poplatkům, nepřímým daním a do oddělení legislativního, jakož i k II. instanci, ale byrokracie toto stanovisko ministrovu prostě neuznala a neprovedla*“.⁸¹ Nepříznivá situace byla i v oboru státní správy ministerstva spravedlnosti (viz dále), ministerstva sociální péče, ministerstva školství a i v jiných sférách, kdy ženy, které strávily studiem několik let,

⁷⁸ BALÍK, Stanislav et al. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vydání. Praha: Česká advokátní komora, 2009, s. 146-166.

⁷⁹ Důkazem toho může být účast ve Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen a v publikační činnosti JUDr. Anděly Kozákové nebo také advokátky JUDr. Marie Mikulové, která shrnovala právní problematiku v knize: *Žena v právním řádě československém z roku 1936*.

⁸⁰ BALÍK: *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 149-150.

⁸¹ Návrh poslanců Fr. Zeminové, L. Pechmanové, M. Šmejcové, Inž. Záhorského, dra Patejdla a druhů na přijímání právniček do všech oborů státní konceptní služby. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna: Dokumenty českého a slovenského parlamentu* [online]. 2011. [cit. 2012-04-22]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t0107_00.htm.

měly plat na úrovni „továrních dělnic“.⁸²

Částečný zlom nastal až v roce 1929, kdy byla Anděla Kozáková ustanovena jako první žena notářkou. Srovnávat situaci v Československu se situací v zahraničí nicméně nelze. V zahraničí právničky působily na vysokých postech u soudů, na ministerstvech a také se účastnily jednání Svazu Národů. Za dorovnání současné situace u nás se světem, bojovali i významní právníci a univerzitní profesorové jako například prof. Dr. Hoetzel, prof. Dr. Hora a také prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Trefně ve svém výročním projevu 28. října 1928 kritizoval tyto poměry ve státě takto: „*Máme-li provozovat tuto politiku práce a vědění, politiku opravdu kulturní, musíme k ní sbírat všechny síly a sílečky; proto je třeba, aby naše ženy, polovice obyvatelstva, byly přibrány k veřejné činnosti. Takzvaná otázka ženská je žhavá; ve skutečnosti běží tu hlavně o stav měšťanský, naši zemědělci a dělníci, gros obyvatelstva, otázku tak zle nepociťují. Je mně divné, že zejména naše úřady, státní a autonomní, brání se připuštění žen v úřady, když se tu do značné míry jedná o ženy a dcery úředníků.*“⁸³

Závěr návrhu, kterým se měly změnit poměry v této oblasti zaměstnanosti a zrovnoprávnění žen, patřil otázce, aby vláda „*nařídila příslušným úřadům, aby do všech oborů státní konceptní služby byly přijímány doktorky práv, státní příslušnice, za stejných podmínek jako muži - právníci*“.⁸⁴

2.4 Ženy a soudnictví

Mnohem větší komplikace pak přinášel stát do oblasti soudnictví, kde by ženy také mohly potencionálně usednout na soudcovskou stolicí. V mnohých právních dokumentech a časopisech se můžeme dočíst o neúnosnosti soudcovského stavu, o přetíženosti systému či o nutné reformě této oblasti. Zcela jasně by se nám v současné době otevřela otázka uplatnění žen v tomto povolání, které také projevíly zájem. Bohužel v soudnictví docházelo k pokroku a změně situace pomaleji. U soudu nakonec pracovalo 28 žen právníček, některé i s nejlepším prospěchem ze svých studií, nicméně tyto ženy nastoupily u soudu bezplatnou právní praxí.⁸⁵

⁸² Návrh poslanců Fr. Zeminové, L. Pechmanové, M. Šmejcové, Inž. Záhorského, dra Patejdla a druhů na přijímání právníček do všech oborů státní konceptní služby. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna: Dokumenty českého a slovenského parlamentu* [online]. 2011. [cit. 2012-04-22]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t0107_00.htm.

⁸³ Cesta demokracie III. *Masarykův ústav* [online]. [cit. 2012-05-07]. Dostupné z: <http://www.msu.cas.cz/fulltext/cesta01.htm>.

⁸⁴ Návrh poslanců Fr. Zeminové, L. Pechmanové, M. Šmejcové, Inž. Záhorského, dra Patejdla a druhů na přijímání právníček do všech oborů státní konceptní služby. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna: Dokumenty českého a slovenského parlamentu* [online]. 2011. [cit. 2012-04-22]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t0107_00.htm.

⁸⁵ Tamtéž.

2.4.1 Ženy v porotách

Již v listopadu roku 1917 československá vláda předložila Národnímu shromáždění pokrokový návrh zákona o sestavování seznamu porotců, kterým byla zachována rovnost mužů i žen v tomto úřadě.⁸⁶ Platnost a účinnost tohoto zákona č.278/1919 Sb. z. a n., o sestavování seznamů porotců, nastala až v polovině roku 1919.

Vládními nařízeními č. 301/1919 Sb. z. a n. a později také č. 697/1920 Sb. z. a n. došlo k přerušení této činnosti a ačkoliv se zákonodárci snažili o rok později činnost zase uvést v život, k provedení tohoto vládního nařízení nedošlo. V našich zemích tedy na dalších 26 let⁸⁷ byl systém jiný, a to rozhodování za přítomnosti přísedících.⁸⁸

Proč lze, v případě výše zmíněného návrhu, použít slovo „pokrokový“ je více než jasné, neboť na našem území do této doby platil zákon říšský č. 121/1873, o vzdělávání seznamů porotnických, který hned ve svém prvním paragrafu „povolal“ k porotčímu úřadu jen muže.

Podle tohoto zákona o sestavování seznamu porotců z roku 1919 mohli být k úřadu porotce povoláni muži i ženy, kteří dosáhli 35. rok věku, uměli číst a psát, měli domovské právo v některé obci Československé republiky a současně bydleli v obci pobytu aspoň rok. Podle § 4 tohoto zákona mohly ženy úřad porotce odmítnout, takovéto odmítnutí mělo doživotní platnost, nicméně měly právo své rozhodnutí změnit, a to ohlášením u obecního úřadu svého bydliště vždy v srpnu, že od následujícího roku chtějí tento úřad opět zastávat. O měsíc později pak sestavila obecní komise tzv. prvotní seznam, jehož obsahem byly všechny osoby, které bydlely v dané obci, a které naplňovaly všechny předpoklady pro vykonávání této funkce.

Pohlavní rovnost komise byla zakotvena v § 6 tohoto zákona, podle kterého se komise skládaly ze starosty jako předsedy a ze čtyř osob, které byly způsobilé vykonávat úřad porotce, přičemž aspoň dva členové komise musely být ženy. Tento prvotní seznam visel na úřední desce obce, aby každý mohl během zákonem stanovené lhůty osmi dnů učinit námitku proti svému ustanovení. Poté do konce září byl seznam případně opraven a do konce října musel být zaslán okresní politické správě. Podle § 12 téhož zákona prezident sborového soudu první stolice svolal komisi, která nejpozději v měsíci listopadu sestavila roční seznam porotců pro obvod tohoto sborového soudu. Musela být opět složena zákonem stanoveným způsobem, kdy opět minimálně dva z jejich členů musely být ženy. Poté se již přistupovalo k samotnému

⁸⁶ Ženy v porotách. *Ženská revue*, 1919, roč. 14, s. 82-83.

⁸⁷ Zákon č. 232/1946 Sb., o porotních soudech.

⁸⁸ PROUZA, Daniel a Michal HÁJEK. Laický prvek při soudním rozhodování v trestních věcech aneb přísedící ano či ne? *Trestněprávní revue*, 2010, 9, č. 7, s. 201-208.

sestavení ročního seznamu, který byl tvořen seznamem hlavním a doplňovacím, při opětovném zachování alespoň nepatrného náznaku proporcionality v jednotřetinovém zastoupení žen. Dále se postupovalo podle následujících paragrafů 16 a dále tohoto zákona. Zákon nabyl účinnosti 1. ledna roku 1920.

V odůvodnění tohoto zákona bylo jasně stanoveno, co bylo hlavním důvodem pro začlenění žen mezi porotce. Zákonodárci museli reagovat na to, že ženám se v této době začala přiznávat práva, která dosud neměla, a která se týkala i veřejného života. Postupně začaly ženy prostupovat různými povoláními a společnost byla nucena na toto reagovat. Jednou z hlavních příčin v odůvodnění zákona uvedených je získané pasivní a aktivní volební právo žen a především působnost žen v Národním shromáždění.⁸⁹ Z tohoto zákonodárci přiznávali, že „nelze jim tedy upírat ani způsobilosti k úřadu porotčímu“.⁹⁰

Zákon ale ženy opět podceňoval, protože v odůvodnění prohlašoval, že ačkoliv jsou ženy velice psychicky odolné a způsobilé k tomu zastávat takto náročný post, vedle jejich základní úlohy jako ženy manželky a matky je nutné považovat tuto nově jim přiznanou funkci za druhotnou, a tudíž jím dává možnost jednoduchým odhlášením, vzdát se své funkce v úřadě, o čemž bylo výše pojednáno. Nebylo opět proto z tohoto důvodu možné postavit ženy naroveň mužům, ačkoliv kvalifikaci měly naprosto shodnou s muži. Ze stejných důvodů zákonodárce stanovil obsazení úřadu „pouhou“ jednou třetinou žen. Z odůvodnění i ze samotné podstaty je tedy patrné, že ženy měly být primárně stále „zaměstnány“ domácností a náročnějším úkolům se mohly věnovat sice za stejných podmínek jako muži, ale s přesto evidentními rozdíly. I když, jak už bylo vícekrát zmiňováno, bylo nutné na tuto situaci zareagovat, neboť bylo nutné dodržovat zásady stanovené v ústavní listině, že se výsady pohlaví neuznávají.

Ženy se tímto zákonem mohly stát také členkami výše zmíněné komise, ale opět pouze v omezeném počtu.⁹¹

Z dobových materiálů⁹² lze vyčíst, že takovéto zastoupení žen, bylo opravdu dodržováno a v Praze dokonce jejich zastoupení čítalo více než 38% z porotců.

Pro zajímavost lze uvést příklad z časopisu Bezpečnostní služba z roku 1934, který

⁸⁹ Jako například zmíněná poslankyně Landová-Štychová nebo poslankyně Plamínková.

⁹⁰ Vládní návrh zákona o sestavování seznamů porotců. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna: Dokumenty českého a slovenského parlamentu* [online]. 2011 [cit. 2012-04-22]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0691_00.htm.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Interpelace poslance Jana Koudelky a soudruhů na ministra spravedlnosti ve věci sestavování seznamů porotců podle zákona ze dne 23. května 1919, č. 278 sb. zák. a nař. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna: Dokumenty českého a slovenského parlamentu* [online]. 2011 [cit. 2012-04-22]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t0333_00.htm.

nepřímo prohlašuje, že ženy se při svém rozhodovacím procesu v porotě daly snadno ovlivnit i vizuálním vzhledem pachatele. Uvádí, že před soud v Praze v roce 1923, ve kterém zasedalo osm žen, stanul pachatel „mladý muž ztepilé postavy“, který byl při svém trestném činu vraždy několika očitými svědky přistižen. Porota v tomto složení ale rozhodla o jeho nevině. Po obnově trestního řízení u soudu v Táboře byl ale pachatel uznán vinným z trestného činu a odsouzen.

Časopis zde uvádí, že se jedná ne o jediný případ, kdy ženy daly při rozhodování o vině či potrestání přednost svému citu před racionálním rozhodnutím.⁹³

„Řízení před soudy porotními je složitější než při procesech senátních, což se dá charakterisovati takto: porota rozhodne o vině, senát pak vyměří trest. Otázka tedy, zda obžalovaný je vinen či nevinen, zůstává vyhrazena soudu lidu (porotě). Právnícké změřeni stupně viny mají pak na starosti soudci z povolání, znalí práv. Zdánlivě vzniká zde jaksi ideální vykonávání trestní pravomoci, neboť porota má býti svědomím rozsudku, soud pak jeho věděním.“⁹⁴

⁹³ LIŠKA, Přemysl. Poroty: mýtus a skutečnost podruhé. *Policista*, 2002, č. 10, s. 26-27.

⁹⁴ Tamtéž.

3 Ženy a jejich názory

3.1 JUDr. Anděla Kozáková-Jírová - život

Je synonymem pro první českou doktorku práv. Narodila se 14. května 1897 v Humpolci a po úspěšném odmaturování na gymnáziu v Rokycanech nastoupila v roce 1918 na Právnickou fakultu Univerzity Karlovy studovat práva. Za studií se seznámila s o poznání výraznější osobností této doby Miladou Horákovou.

Kozáková-Jírová promovala jako první a jediná žena na této fakultě v prosinci 1922. Její úspěch jako první ženy-právničky ocenil i prezident Tomáš Garrigue Masaryk, který ji daroval vlastnoručně podepsanou fotografií. Po vystudování se Kozáková-Jírová stala místopředsdkyní Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, které se snažilo o redukování vysoké nezaměstnanosti takovýchto žen. Mimo tento spolek působila i v mnoha jiných organizacích, kde získala pevné a důležité postavení. Stala se například členkou Spolku českých právníků Všehrd, členkou redakční rady časopisu České právo, jednatelkou Ústředí československých právníků a redaktorkou Časopisu právníků.

Kozáková-Jírová po promociích v prosinci roku 1922 aktivně bojovala za zrovnoprávnění mužů a žen, neboť se výrazně uplatnila ve Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, kde se podílela na tvorbě stanov či aktivně vystupovala na konferencích. Tento svůj názor předkládala i veřejnosti, její články vycházely v celostátních časopisech jako například Všehrd. Do roku 1925 působila jako právní úřednice Tiskového odboru prezidia ministerské rady a úřednice ministerstva sociální péče.

Své zkušenosti s pracovním postavení vystudované právničky odrazila v práci s názvem Právní postavení ženy v českém právu zemském z roku 1926.

Ačkoliv byla mnohokrát zvolena místopředsdkyní sdružení, chtěla se rozvíjet jako notářka. Dobové právní předpisy toto ale neumožňovaly.

Na nátlaky žen se v březnu 1929 dostal do sněmovny návrh na zrovnoprávnění přijímání do státní konceptní služby za stejných podmínek jako muži, proto mohla být o devět let později jmenována první notářkou nejen u nás, ale i v Evropě.⁹⁵ Toto povolání vykonávala až do roku 1948.⁹⁶

Kozáková-Jírová byla dále i jednatelkou Ústředí československých právníků a také jednatelkou pražského odboru Spolku československých notářů.⁹⁷

⁹⁵ První advokátkou se ale nestala Kozáková-Jírová, ale Matylda Mocová-Wichová, a to roku 1929.

⁹⁶ BALÍK: *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 149-150.

⁹⁷ První notářka v Čechách, aneb jak se ženám studovalo před sto lety. *Ženy a média* [online], 21. 5. 2007 [cit.

Po emigraci žila od roku 1949 v Americe, kde v roce 1986 zemřela.⁹⁸

3.1.1 JUDr. Anděla Kozáková-Jírová - názor

Názor Anděly Kozákové-Jírové můžeme najít v dobových publikacích.⁹⁹ Zde Kozáková-Jírová uvádí, že i po vystudování právnické fakulty v Praze s výborným prospěchem neměla mnoho možností, jak se pracovně uplatnit. Jak sama popisuje,¹⁰⁰ i po té, co obdržela dárek od samotného prezidenta Tomáše Garriguea Masaryka, který se ženskou otázkou zabýval intenzivně, a pro kterého byly ženy jako Kozáková-Jírová a dále uvedené velkou nadějí na změnu,¹⁰¹ neměla veliké šance se uplatnit. Po odmítnutí její žádosti o přijetí do politické služby u zemské zprávy, pracovala jako smluvní úřednice v ministerstvu sociální péče skoro tři roky. Z jejího článku lze vyčíst jistá dávká počátečního zoufalství nad situací takto vzdělaných žen, když i po praxi v advokacii, složení praktických politických zkoušek, praktických zkoušek v notářství, stále nedostala prostor se prosadit. To se jí jako první notářce povedlo až v roce 1929.

3.2 JUC. Anna Kučerová

Anna Kučerová vystudovala dívčí gymnázium, a poté se rozhodla pro studium práv. Jak sama uvádí, nejenže ji k tomu dovedlo rodinné právnické zázemí, ale zejména zájem o historii a právní a sociální poměry v zemi. Studium na vysoké škole bylo pro ni neskutečným „darem“, jak sama o tomto hovoří, neboť jí otevřelo spoustu nových možností¹⁰² a stalo se přípravou na skutečný život. V otázce, jestli se i ženy hodí pro toto povolání, se jednoznačně přiklání k názoru, že ano, pokud „*stojí pravý člověk na pravém místě*“.¹⁰³ Žena si ovšem musí vždy volit z právnických povolání takové, na které stačí, neboť stále zůstává ženou, která musí hledat harmonii mezi prací a city.¹⁰⁴

2012-04-22]. Dostupné z: http://www.zenyamedia.estranky.cz/clanky/feminismus/prvni-notarka-v-cechach_-aneb-jak-se-zenam-studovalo-pred-sto-lety.html.

⁹⁸ UHROVÁ, Eva. První česká notářka: Anděla Kozáková-Jírová. *Rovné šance* [online], 2008, roč. 2007, č. 05 [cit. 2012-04-22]. Dostupné z: <http://www.rovnesance.cz/rovne-sance/projekt-rovnost-sanci-a-media/uvarejnene-clanky/item-283-krasna-pani-c-05-07-prvni-ceska-notarka-andela-kozakova-jirova>.

⁹⁹ KOZÁKOVÁ, Anděla. Několik životopisných dat. In: *Československé studentky let 1890-1930: Almanach na oslavu čtyřicátého výročí založení ženského studia Eliškou Krásnohorskou*. Albína Honzáková. Praha: Ženská a národní rada a spolek Minerva, 1930, s. 285-286.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Podporu všem ženám, které bojovaly za zrovnoprávnění, vyjadřoval i T. G. Masaryk, který ve svém dopise uveřejněném v knize *Československé studentky let 1890-1930*, prohlašuje: „Jistý úspěch už jste dosáhly: neochabujte ve Vaší průkopnické práci!“

¹⁰² KUČEROVÁ, Anna. Bývalá žačka gymnasia „Krásnohorské“ na vysoké škole. In: *Československé studentky let 1890-1930*, s. 286-288.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž.

3.3 JUC. Libuše Pajerová

O studiu na právnické fakultě měla jako většina těchto uváděných právniček představy, že bude „nudné a suchopárné“, brzo ji ale pohltilo natolik, že vděčila svému otci, který jí školu vybral. Sama by si vybrala jiný obor, ale na tomto ji začala fascinovat samostatnost a možnost pomáhat hledat spravedlnost. Právo pro ni byl nejkrásnější obor, který mohla vystudovat. Jediné, co ji v 30. letech minulého století trápilo, byly špatné podmínky pro absolventky, neboť vystudování vysoké školy jí nemuselo ještě přinést lepší život, o kterém snila. Její matka se totiž po provdání nemohla věnovat svému vystudovanému zaměstnání a to profesorské činnosti a Pajerová nechtěla mít stejný život. Proto doufala, že se poměry ve společnosti změní natolik, že si bude moci zvolit a vykonávat povolání soudkyně.¹⁰⁵

3.4 JUC. Rose Heitler

Podle článku Rose Heitler to nebyl rok 1919, kdy mohly ženy poprvé stanout na právnické půdě, totiž již v roce 1908 byla na právnické fakultě v německé části přítomna jako hospitantka¹⁰⁶ první žena. Zrovnoprávnění a svobodný přístup na tuto fakultu pro všechny trval tedy více než deset let. Ačkoliv v roce 1919 mohly ženy studovat na právnické fakultě, až v roce 1930 se mohly poprvé ucházet o zaměstnání ve státních službách.

3.5 JUDr. M. Hokešová-Svozilová

Doktorka Hokešová-Svozilová spolu s další odbornou veřejností s obavami sledovala, jestli nepříznivá situace ve státní správě, která způsobovala nově vystudovaným právničkám nemožnost se v této oblasti uplatnit, bude demotivovat další ženy k tomu, aby se raději ke studiu nehlásily. Situaci přirovnávala ke stavu před rokem 1918. Nicméně výše zmíněné vzrůstající tendence na právnických fakultách v Československu tyto obavy vymazaly. Ženy studovaly na právnických fakultách v hojném počtu, ale jak uvádí JUDr. Hokešová, jejich vyhlídky na uplatnění byly omezené. Většina z vystudovaných studentek se snažila uplatnit v advokacii, důvodem tohoto nebylo, že by je ostatní právní profese nezajímaly, ale bohužel jim státní úřady stavěly do cesty četné překážky, ať už v podobě zamítavého postoje v případě přijetí k notářské praxi, nebo v podobě bezplatnosti výkonu povolání, které si vybraly.¹⁰⁷

¹⁰⁵ PAJEROVÁ, Libuše. O mém studiu právnickém. In: *Československé studentky let 1890-1930*, s. 288-290.

¹⁰⁶ Ženy se mohly účastnit přednášek, ale pouze jako tzv. hospitantky, kdy musely o účast na přednášce požádat a po schválení na ni mohly být přítomny.

¹⁰⁷ HOKEŠOVÁ-SVOZILOVÁ, M. Juristky. In: *Československé studentky let 1890-1930*, s. 290-294.

4 Všehrd

4.1 Počáteční roky zkoumaného období – rok 1919, 1920

V dobovém právním časopise Všehrd se v těchto letech objevovaly zejména články o přijímání žen na právnické fakulty. Děkanství fakulty právnické Univerzity Karlovy vyhláškou z dne 14. listopadu 1918 upozornilo, že se přijímají i ženy na právnické fakulty. Vysvětlení počátečních protestů, které vedly k tomu, že byly tyto a obdobné snahy přijímány velice pomalu a zpravidla narážely na tvrdý odpor příznivců, zdůvodnila JUDr. Veselá ve svém článku tak, že emancipovaná žena byla brána jako kopie muže. Nikoliv jako svébytná osoba, která touží mít stejná práva a povinnosti jako muž, ale jako osoba, která se mužem pouze nechá inspirovat a přemění se v něj. Veselá požadovala, aby ženám v souvislosti s možností studovat, bylo zároveň umožněno toto studium zúročit i v budoucím zaměstnání, žádala tedy o stejný přístup k povolání, jako mají muži. Jen tak mohlo být dokázáno, zda má žena schopnost se v této profesi se uplatnit a tím tedy potlačit všechny původní obavy skeptiků. Veselá se dále zamýšlí, jakým způsobem docílit oné rovnoprávnosti. Zda pouhou zákonnou interpretací pojmu jako „občan“ rovná se „občanka“ nebo zákonem samotným.¹⁰⁸

Jaroslav Kryšpín ve svém článku¹⁰⁹ pojednával o tom, že se dalo očekávat, že se právnický stav dříve nebo později rozšíří o ženy, nicméně se i přesto ozývala kritika k tomuto činu, zejména ze stran konzervativních jedinců, upírat toto privilegované postavení mužům.

Kritika dosavadních poměrů se objevila zejména v časopise Ženský svět, který velice plameně obhajoval zapojení žen do právnického studia. Jaroslav Kryšpín na stránkách Všehrdu polemizuje,¹¹⁰ ne všechny důvody, které jsou v časopise Ženský svět uvedeny, musí být ku prospěchu. Například argument, že žena je daleko citlivější a vnímavější, a proto se může snadněji vcítit do situace a lépe ji tak vyhodnotit, není možné použít, neboť právník by se podle Kryšpína neměl řídit tímto citem, ale citem právnickým, měl by dbát na racionalitu svých úvah a city ponechat stranou. Zde již opravdu nesejde na tom je oním právníkem muž nebo žena.¹¹¹

4.2 Rok 1923

Dr. Karel Novák shrnuje, že ženy se „*potlačí do všech tzv. mužských povolání prostě z toho důvodu, že doba je k tomu žene*“,¹¹² protože se musejí žít samy. Z toho lze vyčíst

¹⁰⁸ VESELÁ, Jarmila. Studium žen na právnické fakultě pražské univerzity. *Všehrd*, 1919, roč. 1, č. 2, s. 23-25.

¹⁰⁹ KRYŠPÍN, Jaroslav. O právnickém studiu žen. *Všehrd*, 1920, roč. I, č. 3, s. 37-38.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² ČÁDA, František. Žena-soudce. *Všehrd*, 1923, roč. 4, č. 7, s. 138.

jeden z dalších důvodů, proč se muži obávali vzestupu žen v této profesi. Muži byli zainteresováni v tom, aby ženy neměly k právníckému povolání přístup, neboť bylo zřejmé, že možná nenastane situace, že by mužům v těchto odvětví přibyla silná konkurence, ale spíše toho, že již nebudou v tomto povolání jediní, kteří se mohou uplatnit, ale že i ženy je schopny vyniknout v této profesi a přitom ještě řádně pečovat o domácnost. Takoveto názory se ovšem objevovaly častěji.¹¹³

Kozáková ve stejném roce na stránkách *Všehrd* shrnuje vývoj přípuštění žen do právníckého povolání z jiných zemí, kdy počátky tohoto jevu můžeme shledávat již ve středověku, nejbliže je otevření právnícké fakulty pro ženy ve Francii v roce 1870.

Ženy do těchto právníckých odborných časopisů příliš nepřispívaly. Výjimky byly historičky, z právníček se zde objevily pouze články Kozákové-Jírové a Veselé, dále se právníčky více projevovaly v časopise *Ženská revue*.¹¹⁴

4.3 Rok 1930

Anděla Kozáková-Jírová ve *Všehrd* později figurovala jako informátorka a vedoucí představitelka Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen. V tomto roce se zde od ní objevuje pouze zpráva o právním sjezdu a Mezinárodní konferenci v Ženevě, které se spolu s dalšími dvěma československými občankami zúčastnila. Jako doktorka ale do časopisu nepřispívá.

I deset let po možnosti studia žen na právníckých fakultách se objevují v tomto časopise statistiky, které vypočítávají počet uchazečů či posluchačů na těchto fakultách na ženy a muže.

Ve stejném roce lze v únorovém čísle nalézt pouze krátký článek, že by ženy měly být přijímány na soudcovské posty.¹¹⁵

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ KOZÁKOVÁ, Anděla. Ženy a právnícké povolání. *Všehrd*, 1923, roč 4, č. 10, s. 199-203.

¹¹⁵ *Všehrd*, 1930, roč. 9, č. 2.

5 Právník

5.1 Počáteční roky zkoumaného období – rok 1919, 1920, 1921

V prvních ročnících sledované doby nenalezneme v odborném a uznávaném časopise Právník zmínky toho, že by ženy mohly přistupovat k právníckému povolání. Co se týče právníckých fakult, pak zde autoři pouze krátce uvádějí, že tyto fakulty zaznamenávají vzrůstající zájem o studium například ze strany vojáků.¹¹⁶

Další ročníky 1919 i 1920 se věnovaly, co se týče zkoumaného tématu, pouze „manželskému zákonu“.

První zmínku o pro ženy důležitém kroku, ale z pohledu Právníka nepovšimnutém přístupu žen na právnícké fakulty, můžeme nalézt až v ročníku LX z r. 1921, zde se v příspěvku *Ženy v povolání právníckém* ještě ne zcela otevřeně právnícký stav hlásí k tomu, že by ženy měly být připuštěny do všech právníckých profesí. Srovnání s jinými státy Evropy však podle mého názoru není na místě. Přímou je zde uváděno, že prozatím, v „nynější neklidné revoluční době“ není na místě „uváděti v soudnictví nové živly“. Čímž je řečeno vše. Zrovnoprávnění mužů a žen se podle autora v našem státě samozřejmě uznává, ale jak je vidět v jeho výroku, zrovnoprávnění se netýká všeho. Domnívám se ale, že nejednomu z těchto právních teoretiků muselo být jasné, že se o rovnoprávnost nejedná, když byla ženám povolena možnost studia, která ale pro ně neměla prozatím takového významu, když po ukončení studia nemohla mít ekvivalentní možnosti jako muž. V článku je také uvedeno, že tato otázka přijde na pořad ve chvíli, kdy se ženy stanou absolventkami, což bylo o rok později.¹¹⁷

Paradoxem je, že na dalších stranách se také objevují obavy z přetíženosti soudů a o neúnosnosti tohoto povolání z hlediska pracovní vytíženosti.

Ročník 1922 ale o rozboru této situace mlčí.

5.2 Pohled „Právníka“ na deset let od možnosti studia

V průběhu téměř deseti let, co ženy mohly studovat práva na vysokých školách, se na stránkách časopisu Právník neobjevovaly žádné informace o studiu a uplatnění žen v právnícké sféře jako tomu bylo například ve výše popsaném časopise Všehrd. Publikační činnost žen se zde zatím také neobjevovala, což si vysvětlují tím, že ženy našly ve svých projevech prostor především v jiných časopisech, které byly pro ně zacílené.

V roce 1927 se ale v Právníkovi objevil článek o „Dnešním postavení absolventek

¹¹⁶ Zájem o studium práva. *Právník*, 1918, roč. 57, v. s. 276-277.

¹¹⁷ Ženy v povolání právníckém. *Právník*, 1921, roč. 60, s. 30-31.

práv“, který shrnoval projev JUDr. Svozilové-Hokešové, která prohlašovala, že i několik let po přístupu žen na vysoké školy, zde nejsou rovné podmínky. Hokešová zcela pravdivě a přesně shrnula situaci, když napsala, že projevy nerovnoprávnosti nejsou ani tak znatelné v právních předpisech, ale spíše mezi jednotlivci, kteří při přijímání v úřadech či různých právnických profesích dávají přednost méně kvalifikovaným mužům před kvalifikovanějšími ženami. To je dle mého názoru přesně to, co vystihuje danou problematiku. Společnost postupně přijímala fakt, že se ženy snaží prosadit i v ostatních, původně označovaných za „mužské“ profese, ale byli to právě jednotlivci, kteří bránili tomuto přirozenému vývoji společnosti a znemožňovali tak rychlejší proces.¹¹⁸

V roce 1930 došlo k příjemné změně a obratu v myšlení, kdy se v časopise poprvé objevila zmínka, že ženy budou přijímány i do soudní služby. To se mělo dít na základě prohlášení ministra spravedlnosti Dr. Meisnera, že ženy mohou vykonávat toto povolání. Jak článek přesně vystihuje,¹¹⁹ ženy by měly být připuštěny k soudu, aby si také mohly vyzkoušet, zda na to stačí, a pokud dospějí k závěru, že tato profese pro ně není, pak jednoduše nebudou do těchto povolání samy a dobrovolně přistupovat. Zbaví se tak pocitu, že jsou „odstrkovány“.

Výraznou, ale zdánlivě nepatrnou změnou, byla změna stylistická, kdy se akademický senát Univerzity Karlovy zabýval tituly a jejich podobami a usnesl se, že ženám přísluší tituly ve správném tvaru jako doktorka či profesorka. Proto vyzval členy senátu i akademického sboru k tomuto používání, což je dalším znakem toho, že se ženami začalo být v tomto směru nakládáno lépe, a že se jim jejich úsilí vrátilo.¹²⁰

První článek, který napsala žena-právníčka, se objevuje pozdě. Mnohem později než by se čekalo. Jednalo se o článek v hlavní části časopisu v sekci zabývající se občanským právem, který vyšel JUDr. Jarmile Veselé. Veselá zde na dvaceti stranách popisovala problematiku „*Významu kriminální biologie*“.¹²¹

Později se v časopise setkáváme i s recenzí na knihu JUDr. Mikulové, kterou recenzoval prof. Josef Pražák a objevuje se zde i první přednáška již docentky Jarmily Veselé z jejího působení na Univerzitě Karlově „*O hospodářském vyzvědačství*“.¹²²

¹¹⁸ O dnešním postavení absolventek práv. *Právník*, 1927, roč. 66, s. 326-327.

¹¹⁹ Ženy budou přijímány do soudní služby. *Právník*, 1930, roč. 69, s. 71.

¹²⁰ Ženy budou přijímány do soudní služby. *Právník*, 1930, roč. 69, s. 336.

¹²¹ VESELÁ, Jarmila. O významu kriminální biologie. *Právník*, 1932, roč. 71, s. 425-448.

¹²² Táž. O hospodářském vyzvědačství. *Právník*, 1937, roč. 76, s. 637.

Závěr

Cílem mé práce bylo souvisle a přehledně s ohledem na předem stanovené právní odvětví a další sféry právního života žen prozkoumat jejich postavení v období od roku 1918 do roku 1939 na území tehdejšího Československa.

V první části práce se mi povedlo stručně představit a nastínit charakter tohoto postavení, neboť práce zde obecně přiblížila zásady uvedené na poli ústavního práva a další prvky státního občanství. Zejména v části občanského práva, která byla klíčová pro můj výzkum, jsem se zaměřila jen na ty prvky tohoto širokého odvětví, které ženu znevýhodňovaly. Nutno tedy říci, že některé kapitoly neobsahují úplný popis problematiky, například zde v první části neuvádím zákonné domněnky manželství ani například bližší popis uznání otcovství. Přestože se v tomto případě jedná o poměrně rozsáhlou problematiku, její stručné vylíčení postačí pro pochopení dalších rozdílů mezi postavením muže a ženy.

Dále jsem se v této části nezaměřovala na další právní rozdílnosti, které se mohou týkat směnečného práva nebo práva na náhradu škody. Vždy totiž šlo pouze o drobné rozdílnosti, tudíž jsem dala spíše přednost majetkovému právu manželskému.

Návrh osnovy občanského zákoníku z roku 1932 sice dával znát jistý pokrok, protože zrovnoprávňoval ženu v rodině a zaváděl nad dětmi i moc mateřskou jako obdobu moci otcovské, dále se rovnoprávnost projevovala i v chystaných změnách k zlepšení postavení nemanželských dětí, ale tento návrh nikdy nebyl realizován, a ani nedošlo k žádné významnější novele v průběhu sledovaného období.

V mnohých pasážích, jako například při vzniku manželství či skončení manželství, nezacházím opět do detailnější a hlubší problematiky. Důvodem mého jednání je to, že jsem se zaměřila pouze na tu oblast, kde mají ženy rozdílné postavení než muži čili nezkoumám, jak se manželství uzavírá, ale to, proč při uzavírání nemůže mít slovo vedle otce snoubence či snoubenky i matka.

V druhé pasáži mé práce je centrem především možnost studia žen na právnických fakultách, od níž se odvíjí vše ostatní, tedy působení žen v jednotlivých právních profesích a dále zde pro zajímavost uvádím i možnost působení žen v porotách.

Ve třetí části jsem se zaměřila na nejvýraznější ženskou osobnost této doby, a to na Andělu Kozákovou-Jírovou. Nejenže zde stručně, vedle ostatních žen, uvádím i její názor, ale zde krátce shrnu její životopis. Důvodem je to, že její jméno není ani v podvědomí studentů právnických škol známé, přestože ona byla jednou z těch, která „vybojovala“ to, co bereme za samozřejmost.

Názory žen se pak odráží i v posledních dvou kapitolách, které mapují pohled dvou právnických časopisů, a tudíž i pohled odborné veřejnosti na nástup žen do této profese.

Domnívám se tedy, že se mi podařilo vypracovat diplomovou práci podle zadané osnovy, splnit předem vytyčená kritéria a současně shrnout základy problematiky. Přičemž je zřejmé, že celá oblast nebyla a ani nemohla být na takovémto vymezeném prostoru vyčerpána.

Na závěr lze pouze shrnout, že ačkoliv přístup žen na vysoké školy právnické byl provázen vlnou nevole a obav, pak můžeme zpětně potvrdit tezi ze Všehrdy z roku 1923: *„Polemiky, které nyní se vedou z obou stran, jistě budou po létech se zdáti tak malichernými, jako nám názory minulého století.“*¹²³

¹²³ Zprávy. *Všehrd*, 1923, roč. 4, č. 7, s. 138.

Použitá literatura

Monografie

BALÍK, Stanislav et al. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vydání. Praha: Česká advokátní komora, 2009, 272 s. ISBN 978-80-7035-427-8.

ČERNÝ, Jan a Miloš VALÁŠEK. *České státní občanství*. 1. vydání. Praha: LINDE Praha, a.s., 1996, 480 s. ISBN 80-7201-018-2.

Československé studentky let 1890-1930: Almanach na oslavu čtyřicátého výročí založení ženského studia Eliškou Krásnohorskou. Albína Honzáková. Praha: Ženská a národní rada a spolek Minerva, 1930, 334 s.

KALENSKÁ, Marie, Senta RADVANOVÁ, Vojtěch ŠTÍCHA a Igor TOMEŠ. *Žena a právo*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1971, 307 s.

KLABOUC, Jiří. *Manželství a rodina v minulosti*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1962, 284 s.

KNOLL, Vilém (ed.). Pocta Stanislavu Balíkovi k 80. narozeninám. Acta historico-iuridica Pilsnensia 2008. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 478 s. ISBN 978-80-7380-120-5.

KRČMÁŘ, Jan. *Právo rodinné*. Praha: Všehrad, 1920, 97 s.

MALÝ, Karel et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, 640 s. ISBN 978-80-87212-39-4.

MALÝ, Karel a Ladislav SOUKUP. *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010, 560 s. ISBN 978-80-246-1718-3.

MIKULOVÁ, Marie. *Žena v právním řádě československém: avec un résumé français*. Praha: Nákladem vlastním - M. Mikulová, 1936, 256 s.

ROTTER, Pavel. *Československé právo manželské: Populární výklad zákonných předpisů o manželství*. Kroměříž: Čeněk Pechtor, 1934, 32 s.

ROUČEK, František. *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 2. doplněné vydání. Praha: Československý Kompas, 1932, 1736 s.

SEDLÁČEK, Jaromír. *Rodinné právo*. Brno: Nákladem československého spolku „Právnick“ v Brně, 1934, 221 s.

VERNER, Vladimír. *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*. 1. vydání. Praha: Právnické vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1947, 340 s.

ZAVADIL, Jaroslav. *Manželské právo*. Praha: V. Linhart, 1938. 104 s.

ŽLÁBEK, Josef a Vladimír VERNER. *Státní občanství a domovské právo v republice Československé*. Praha: Československý Kompas, 1923, 134 s.

Zákony

Ústavní zákon č. 236/1920 Sb. z. a n., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé

Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský

Zákon č. 121/1873 ř. z., o vzdělávání seznamů porodnických

Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu Československého

Zákon č. 37/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ústavě

Zákon č. 91/1918 Sb. z. a n., o 8hodinné době pracovní

Zákon č. 138/1919 Sb. z. a n., kterým se mění § 1 zákona ze dne 11. listopadu 1918, čís. 37 Sb. z. a n., o prozatímní ústavě

Zákon č. 271/1919 Sb. z. a n., kterým se mění zákon o prozatímní ústavě

Zákon č. 278/1919 Sb. z. a n., o sestavování seznamů porotců

Zákon č. 320/1919 Sb. z. a n., kterým se mění ustanovení občanské práva o obřadnostech

smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství

Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky

Zákon č. 40/1922 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech

Zákon č. 4/1931 Sb. z. a n., na ochranu osob oprávněných požadovati výživu, výchovu nebo zaopatření

Vládní nařízení č. 301/1919 Sb. z. a n.

Vládní nařízení č. 697/1920 Sb. z. a n.

Internetové zdroje

Cesta demokracie III. *Masarykův ústav* [online]. [cit. 2012-05-07]. Dostupné z: <http://www.msu.cas.cz/fulltext/cesta01.htm>

Interpelace poslance Jana Koudelky a soudruhů na ministra spravedlnosti ve věci sestavování seznamů porotců podle zákona ze dne 23. května 1919, č. 278 sb. zák. a nař. *Společná československá digitální parlamentní knihovna: Dokumenty českého a slovenského parlamentu* [online]. 2011 [cit. 2012-04-22].

Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t0333_00.htm

Návrh poslanců Fr. Zeminové, L. Pechmanové, M. Šmejcové, Inž. Záhorského, dra Patejdla a druhů na přijímání právniček do všech oborů státní koncepční služby. *Společná československá digitální parlamentní knihovna: Dokumenty českého a slovenského parlamentu* [online]. 2011. [cit. 2012-04-22].

Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t0107_00.htm

První notářka v Čechách, aneb jak se ženám studovalo před sto lety. *Ženy a média* [online]. 21. 5. 2007 [cit. 2012-04-22].

Dostupné z: http://www.zenyamedia.estranky.cz/clanky/feminismus/prvni-notarka-v-cechach_-aneb-jak-se-zenam-studovalo-pred-sto-lety.html

UHROVÁ, Eva. První česká notářka: Anděla Kozáková-Jírová. *Rovné šance* [online]. 2008, roč. 2007, č. 05 [cit. 2012-04-22]. Dostupné z: <http://www.rovnesance.cz/rovnesance/projekt-rovnost-sanci-a-media/uvarejnen-clanky/item-283-krasna-pani-c-05-07-prvni-ceska-notarka-andela-kozakova-jirova>

Vládní návrh zákona o sestavování seznamů porotců. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna: Dokumenty českého a slovenského parlamentu* [online]. 2011 [cit. 2012-04-22]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0691_00.htm

ZÁŘECKÁ, Petra. Ženy v politice: situace v české politice. In: *Rovneprilezitosti.cz* [online]. 2007 [cit. 2011-11-20].

Dostupné z: <http://www.rovneprilezitosti.cz/admin/upload/0a348316d1/14a2c2de58.pdf>

Abstrakt

Tato diplomová práce s názvem *Ženy v právu* (K právnímu postavení žen a jeho reflexi v meziválečném Československu) se zabývá právním postavení žen v období od roku 1918 do roku 1939, při čemž je rozdělena do několika částí.

První kapitola je stěžejní pro pochopení následujících částí diplomové práce. Tato část se zaměřuje na jednotlivé právní obory, v nichž reflektuje rozdílnost postavení muže a ženy. Právní úprava se v této první části dělí do třech oborů, a to na ústavní právo, občanské a pracovní. Největší důraz je zde kladen na právo občanské.

V druhé části se práce zaměřuje na postavení žen v jednotlivých právnických profesích, ale také se vrací až k samotnému počátku, a to možnosti žen studovat na právnických fakultách v Československu.

Třetí část diplomové práce poté ukazuje konkrétní ženy a představuje jejich konkrétní názory v sledovaném období. V posledních dvou kapitolách se tyto názory promítají ve dvou významných dobových časopisech, a to *Všehrd a Právník*, kde také nalezneme pohled mužů na pronikání žen do právní sféry.

Abstract

This thesis entitled *Women in Law (Legal position of women and its reflection in interwar Czechoslovakia)* deals with the legal position of women in the period from 1918 to 1939, during which it is divided into several parts.

The first chapter is central to understanding the next part of the thesis. This section focuses on the various legal disciplines, which reflects the difference in status between men and women. Legislation in this first part is divided into three branches, constitutional law, civil law and labor law. The greatest emphasis is placed on civil law.

The second part of the work focuses on women in the various legal professions, however it also returns to the very beginning of women's opportunities to study at law schools in Czechoslovakia.

The third part of the thesis then shows specific women and their specific views in the period. In the last two chapters, these views are reflected in two major historical journals, *Všehrd* and *Právník*, where we found men's views at women's penetration into the legal sphere.

Klíčová slova

Postavení ženy, volební právo, státní občanství, domovské právo, manželství, povinnosti manžela, povinnosti manželky, mateřství, majetkové právo manželské, pracovní právo, právnické profese, studium práva, advokacie, státní správa, soudnictví, porota, Anděla Kozáková-Jírová, Všehrd, Právník.

Key words

The position of woman, right to vote, citizenship, right of domicile, marriage, husband's duties, wife's duties, motherhood, marital property law, labor law, legal professions, law studies, advocacy, government, judiciary, jury, Anděla Kozáková-Jírová, Všehrd, Právník.

Příloha

Příloha č. 1

**Přehled zastoupení žen
v parlamentu ČSR 1919-1939**

vol. období	celkový počet PS + S	žen PS + S	žen v %
18/20	270	9	3,34
20/25	275 + 141	14 + 3	4,09
25/29	300 + 146	10 + 4	3,14
29/35	300 + 146	12 + 6	4,04
35/38	300 + 146	8 + 5	2,92

ZÁŘECKÁ, Petra. Ženy v politice: situace v české politice. In: *Rovneprilezitosti.cz* [online]. 2007 [cit. 2011-11-20]. Dostupné z: <http://www.rovneprilezitosti.cz/admin/upload/0a348316d1/14a2c2de58.pdf>

Příloha č. 2

98 List domovský, formulář.

Formulář:

Země

Politický okres

List domovský,

jímž obec NN potvrzuje, že (jméno)
charakter neb zaměstnání

věk

Stav svobodný neb ženatý, svobodná neb vdaná
..... má v této obci právo
domovské.

..... dne

Podpis vlastní ruky toho, Jménem obce:
komu se domovský list
vydá:

Podpisy.

ŽLÁBEK, Josef a Vladimír VERNER. *Státní občanství a domovské právo v republice Československé*. Praha: Československý Kompas, 1923, s. 98.

Příloha č. 3

**Studium žen u srovnání s muži na fakultě právnické
university Karlovy, Masarykovy a Komenského.**

	Karlova universita				Masarykova		Komenského	
	česká		německá		muži	ženy	muži	ženy
	muži	ženy	muži	ženy				
1921/22 x /	1980	125	906	23	516	18	192	7
	1800	105	757	14	463	15	137	6
1922/23 x /	2436	150	819	16	507	25	346	12
	2315	136	801	12	523	24	363	12
1923/24 x /	2564	163	924	14	579	28	375	15
	2405	141	886	13	528	25	385	15
1924/25 x /	2617	161	985	18	626	22	700	25
	2486	145	967	25	586	21	686	26
1925/26 x /	2848	179	1143	34	1714	29	783	30
	2705	157	1038	26	1667	24	737	28
1926/27 x /	3067	185	1238	48	788	25	785	28
	2869	163	1155	41	723	21	761	26
1927/28 x /	3218	197	1304	72	889	31	785	39
	3076	180	1271	61	837	31	731	41
1928/29 x /	3452	235	1389	78	986	44	843	50
	3295	204	1312	78	923	43	824	45

Československé studentky let 1890-1930: Almanach na oslavu čtyřicátého výročí založení ženského studia Eliškou Krásnohorskou. Albína Honzáková. Praha: Ženská a národní rada a spolek Minerva, 1930, 334 s.